

GAMLE HUS DA OG NÅ

Status for SEFRAK-registrerte bygninger
Samnanger kommune
Hordaland fylke 2014
3. omdrev

Dammann, Åse

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel GAMLE HUS DA OG NÅ Status for SEFRAK-registrerte bygninger Samnanger kommune Hordaland fylke 2014 3. omdrev	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 80	Publiseringsdato 02.03.2015
	Prosjektnummer 15620830	Sider 60
	Avdeling Samfunn og forvaltning	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Dammann, Åse	ISSN 1503-4895 ISBN 978-82-8101-221-9	Periode gjennomført 2014-2015
	Forsidebilde 12420003147: Klubben i Samnanger kommune. Foto RM/NIKU 2014	

Prosjektleder Åse Dammann
Prosjektmedarbeider(e) Elisabeth Andersen, Monica Kristiansen, Kari Larsen, Regin Meyer, Anneli Nesbakken og Troels Petersen
Kvalitetssikrer Grete Swensen

Finansiert av Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>I denne rapporten beskrives tap, endringer og tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900 i Samnanger kommune i Hordaland fylke i perioden 2009-2014, samt samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg, som er de fire kommunene som ble kontrollregistrert i 2014. Resultatene analyseres i forhold til samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, bygningstyper og geografiske variasjoner. Undersøkelsen er del av Riksantikvarens overvåkningsprogram Gamle hus da og nå, som gjennomføres ved kontrollregistrering i felt hvert femte år i 18 utvalgte kommuner. 3. omdrev av feltregistreringen startet i 2010. Bygningene som inngår i undersøkelsen ble SEFRAK-registrert i perioden 1975-1995. Det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget i overvåkningsprogrammet for Samnanger kommune var 468 bygninger. Ved første gangs kontrollregistrering i 2004 var 102 av bygningene gått tapt og i 2009 ytterligere 21. I 2014 ble det registrert 23 nye tap, slik at antall gjenstående bygninger i 2014 er 322. 31 % av bygningene i det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget i Samnanger er tapt. Det årlige tapet i perioden 2009 til 2014 er på 1,3 %.</p>
<p>Abstract</p> <p>This report describes losses, alterations and current condition of SEFRAK-listed buildings older than 1900 in Samnanger municipality, Hordaland County during the period 2009-2014, and a compilation of survey results covering the same period for the municipalities of Bø, Holmestrand, Samnanger and Sarpsborg. These results have been analysed in relation to numerous factors, such as socio-economic sector, physical and social geography, demographics, and building types. Control surveys are carried out every fifth year in 18 selected municipalities. The third cycle of such surveys started in 2010. All the buildings were registered in SEFRAK between 1975 and 1995. The baseline figure for the control surveys in Samnanger was 468 buildings. By 2004, 102 buildings had been lost, with a further 21 by 2009. 23 new losses were discovered in 2014, bringing the total of remaining buildings down to 322. 31 % of the baseline figure for the control surveys in Samnanger municipality has been lost. Looking at the period 2009-2014 on its own, we find that the annual rate of loss is 1,3 %.</p>

Emneord Kulturminne, SEFRAK, bygning, miljøovervåkning, kontrollregistrering, tap, endring, tilstand, Samnanger, Hordaland
Keywords Cultural heritage, SEFRAK, buildings, monitoring, control survey, loss, alteration, condition, Samnanger, Hordaland

Avdelingsleder
Inge Lindblom

Forord

Gamle hus da og nå er Riksantikvarens miljøovervåkningsprogram for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Målet med overvåkningsprogrammet er å få oversikt over utviklingen av tap, endringer og fysisk tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger, gjennom kontrollregistrering i felt i utvalgte kommuner. Programmet ble opprettet i år 2000 og har et langsiktig perspektiv. Overvåkingsresultatene vil gi grunnlag for målrettede tiltak i fremtidig kulturminneforvaltning.

I alt 18 kommuner er med i dette miljøovervåkningsprogrammet, og kontrollregistrering foretas hvert femte år i hver av kommunene. I 2014 ble det foretatt kontrollregistrering i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg kommune.

1. og 2. omdrev av overvåkningsprogrammet, som ble avsluttet i henholdsvis 2004 og 2009, ble gjennomført av Kulturminnekompaniet. 3. omdrev, som pågår fra 2010 til og med 2014, gjennomføres av Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), på oppdrag fra Riksantikvaren.

Feltarbeidet i 2014 foregikk i mai, juni, august og september og ble gjennomført av Elisabeth Andersen, Monica Kristiansen, Kari Larsen, Regin Meyer, Anneli Nesbakken, Troels Petersen og Åse Dammann. Anneli Nesbakken og Troels Pettersen har bidratt med metodeutvikling og presentasjon av kartverk og tabeller til registreringen, og kart og planstatus til rapportene. Grete Swensen har ansvar for kvalitetssikring. Resultater og rapporter er utarbeidet av Åse Dammann.

Rapportene fra 3. omdrev er i stor grad utformet med samme systematikk som rapportene fra tidligere omdrev. Rapporter fra kontrollregistreringene er tilgjengelige som PDF-fil på www.ra.no og www.niku.no, og kan fås i papirformat hos Riksantikvaren.

Oslo, mars 2015

Åse Dammann, NIKU

Innholdsfortegnelse

0	Sammendrag	7
0.1	Kvantitative forandringer	7
0.2	Kvalitative forandringer	10
0.3	Årsak til tap og endring	11
0.4	Bruk av SEFRAK-registeret, planforhold m.m.	11
1	Om prosjektet	12
1.1	Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)	12
1.1.1	Nasjonale mål	12
1.1.2	SEFRAK	12
1.1.3	Miljøovervåkingens gjennomføring	13
1.1.4	18 kommuner	13
1.1.5	Undersøkte SEFRAK-data	14
1.1.6	Parametere for MOV-undersøkelsen	17
1.1.7	Metode	18
1.1.8	Lagring av rådata og fotomateriale	19
2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2014	20
2.1	De utvalgte kommunene i MOV-undersøkelsen 2014	20
2.1.1	Undersøkte bygninger 2014	20
2.2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Samnanger 2014	21
3	Resultat	22
3.1	Tap	22
3.1.1	Tap – samlet	22
3.1.2	Tap – samfunnssektor	23
3.1.3	Tap – sosial miljøsammenheng	24
3.1.4	Tap – bygningstyper	25
3.1.5	Tapsårsaker	26
3.2	Endringer av gjenstående bygninger	28
3.2.1	Endringer – samlet	28
3.2.2	Endring – bygningstyper	29
3.3	Tilstand	30
3.3.1	Tilstand – samlet	30
3.3.2	Tilstand – sosial miljøsammenheng	31
3.3.3	Tilstand – bygningstyper	32
4	Geografiske variasjoner	34
4.1	Tap og geografiske variasjoner	35
4.1.1	Tap – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted	35
4.2	Endringer og geografiske variasjoner	36
4.2.1	Endring – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted	36
4.3	Tilstand og geografiske variasjoner	37
4.3.1	Tilstand – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted	37
5	Utvikling og tendenser	38
5.1	Utviklingen i kommunen	38
5.2	Tendenser i trusselbildet	41
6	Samlet resultatoversikt MOV 2014	42
6.1	Kvantitative forandringer	42
6.2	Kvalitative forandringer	48
6.2.1	Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng	48
6.2.2	Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper	49
6.2.3	Tapsårsaker	50

Figurliste	51
Kilder.....	52
Vedlegg.....	53
Vedlegg 1: Tap, endring og tilstand i Samnanger fordelt på bygningstyper	53
Vedlegg 2: Tap, endring og tilstand i Samnanger fordelt på registreringskretser	54
Vedlegg 3: Kommune- og fylkeskart.....	55
Vedlegg 4: Kart over tapte bygninger i Samnanger 3. omdrev	56
Vedlegg 5: Kart over endrete bygninger i Samnanger 3. omdrev.....	57
Vedlegg 6: Kart over truede bygninger i Samnanger 3. omdrev.....	58

0 Sammendrag

0.1 Kvantitative forandringer

Undersøkellesgrunnlaget for Samnanger kommune i 3. omdrev besto av 345 SEFRAK-bygninger. Mellom 2009 og 2014 har 23 bygninger gått tapt, dvs. 7 % av bygningene i undersøkelsesgrunnlaget. Dette tilsvarer et årlig tap på 1,3 % fra 2009 til 2014.

Til sammen er 154 bygninger i Samnanger registrert som endret (alle endringstyper). Dette tilsvarer 48 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev. Andelen har økt fra 30 % i 2. omdrev og 24 % i 1. omdrev. 12 bygninger i Samnanger er sterkt endret (endringstype A), det vil si 4 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev, mot 2 % i 2. omdrev. 19 % av de gjenstående bygningene har middels endringer (endringstype B) og 25 % har mindre endringer (endringstype C).

Én bygning er sterkt truet. I tillegg er 26 bygninger registrert som truet, en andel på 8 %. I 2. omdrev var 10 % av de gjenstående bygningene i Samnanger sterkt truet.

Til sammen er 36 av bygningene i Samnanger tapt, sterkt endret (endringstype A) eller sterkt truet (ingen av bygningene er både sterkt endret og sterkt truet). Dette tilsvarer 10 % av bygningene i undersøkelsesgrunnlaget for 2014.

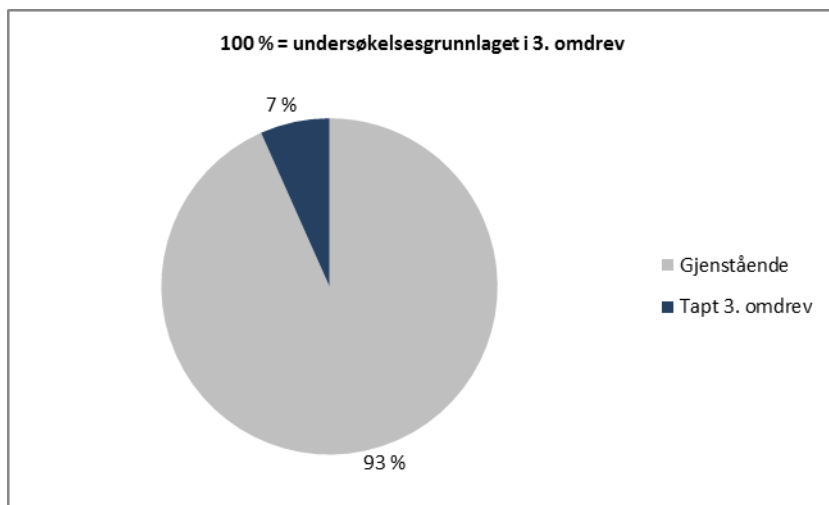
Til sammen er 146 bygninger i Samnanger i tilnærmet samme form som ved den opprinnelige SEFRAK-registreringen, fratrukket bygninger som er tapt, truet, sterkt truet eller endret (alle endringstyper). Dette tilsvarer 42 % av undersøkelsesgrunnlaget for Samnanger i 3. omdrev. I 2. omdrev var denne andelen på 45 %.

8 bygninger i Samnanger er registrert med ukjent endringsstatus (2,5 % av de gjenstående).

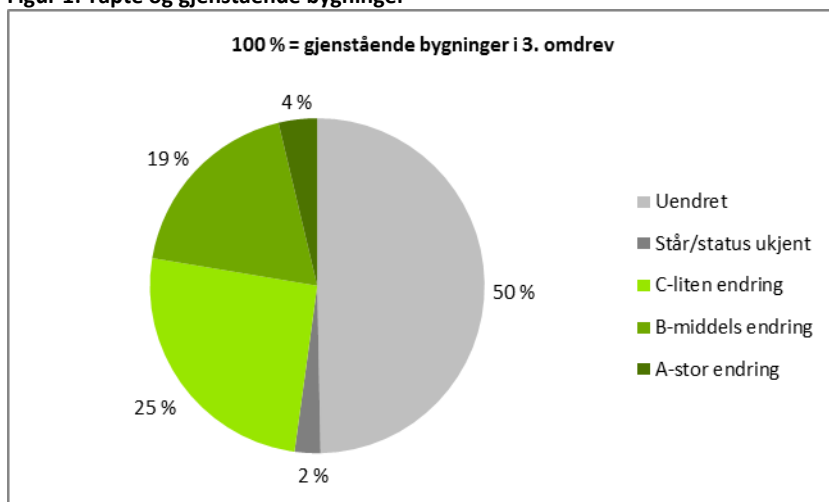
12420003196: 87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune ligger i spredtbygde områder, som Nordbygda, og 92 % av bygningene er opprinnelig knyttet til landbruk, fiske og fangst. Selv om tapsandelen for de større driftsbygningene på gårdsbrukene har sunket i 3. omdrev er 16 % registrert som truet, slik at det er grunn til å forvente økt tapstakt i årene fremover. Foto: RM/NIKU 2014

Tap, endring og tilstand

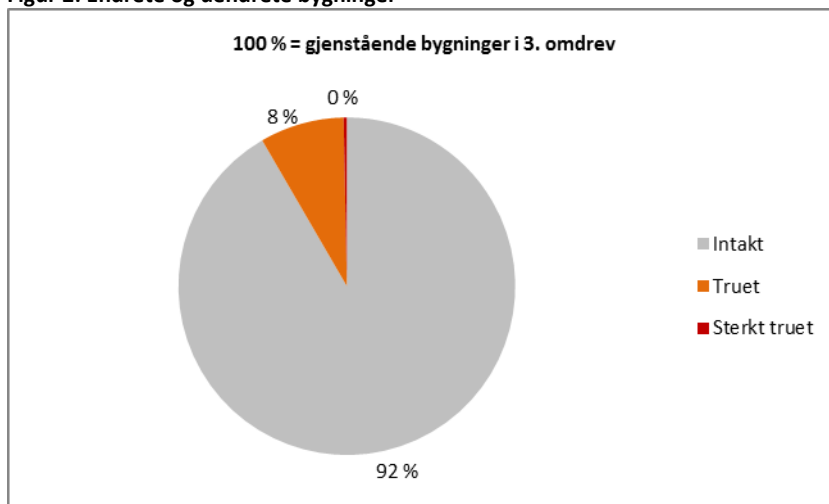
Undersøkelsesgrunnlag 3. omdrev	345
Tapt 3. omdrev	23
Gjenstående 3. omdrev	322

Figur 1: Tapte og gjenstående bygninger

Uendret	160
Står/ukjent endringsgrad	8
C-liten endring	82
B-middels endring	60
A-stor endring	12
Gjenstående 3. omdrev	322

Figur 2: Endrete og uendrete bygninger

Intakt	295
Truet	26
Sterkt truet	1
Gjenstående 3. omdrev	322

Figur 3: Bygningstilstand

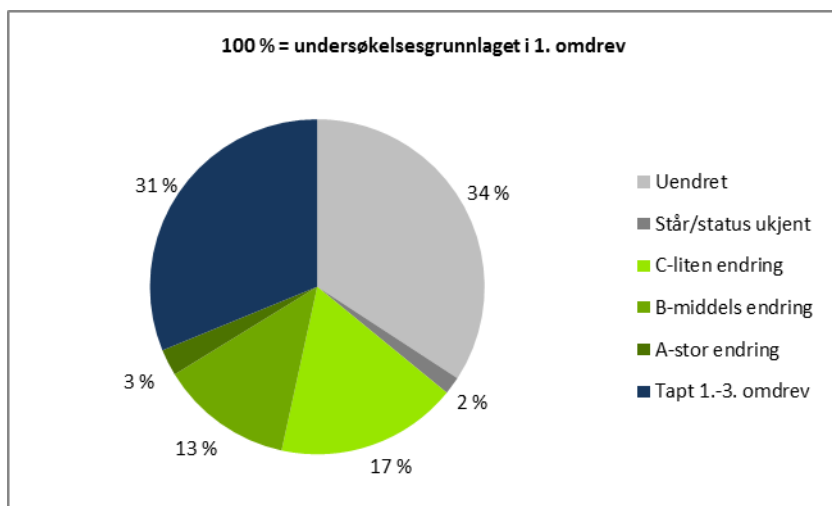
Akkumulert tap, endring og tilstand

Det akkumulerte tapet etter 3. omdrev i Samnanger er på 31 % av undersøkelsesgrunnlaget på 468 bygninger i 1. omdrev. I første omdrev var det 22 % tap, og i 2. omdrev var det akkumulerte tapet på 26 %.

Det akkumulerte antall endrete bygninger (alle endringstyper) etter 3. omdrev i Samnanger utgjør 33 % av undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev.

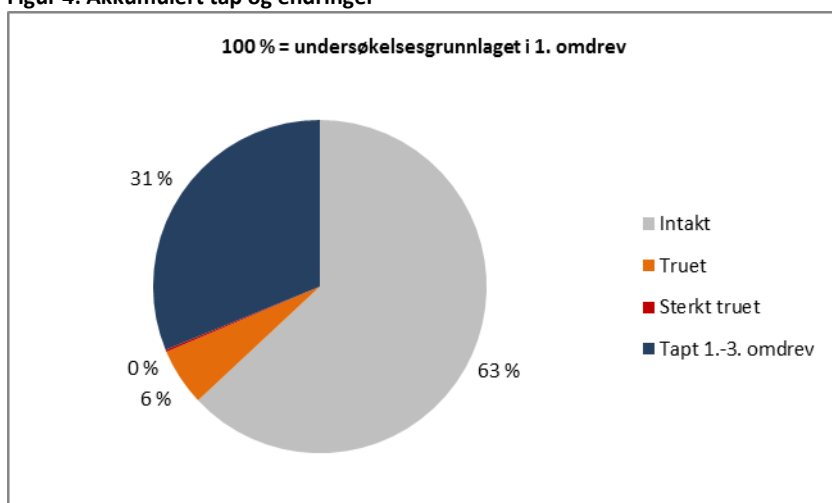
Den akkumulerte andelen bygninger som er sterkt truet etter 3. omdrev er på 0,2 % av undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev. I tillegg er andelen som er registrert som truet på 6 %.

Den akkumulerte andelen bygninger som er tapt, sterkt truet og/eller sterkt endret (endringstype A) etter 3. omdrev i Samnanger utgjør 34 % av undersøkelsesgrunnlaget i 1. omdrev. Til sammenligning var den akkumulerte andelen tapte, sterkt truede og/eller sterkt endrete bygninger 35 % i 2. omdrev og 31 % i 1. omdrev.

Uendret	160
Står/ukjent endringsgrad	8
C-liten endring	82
B-middels endring	60
A-stor endring	12
Tapt 1.-3. omdrev	146
Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	468

Figur 4: Akkumulert tap og endringer

Intakt	295
Truet	26
Sterkt truet	1
Tapt 1.-3. omdrev	146
Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	468

Figur 5: Akkumulert tap og bygningstilstand

0.2 Kvalitative forandringer

Samfunnssektor

92 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger er knyttet til kategorien landbruk, fiske og fangst, og i denne kategorien er det 7 % tap i 3. omdrev, som tilsvarer gjennomsnittstapet for kommunen totalt. I tillegg er én av 14 industribygninger tapt.

Sosial miljøsammenheng

70 % av de undersøkte bygningene i Samnanger er bondens bygninger, og i denne kategorien har tapsandelen økt i forhold til 2. omdrev (fra 4 % til 7 %), mens i kategorien arbeider, husmann, tjenestemann, hvor blant annet husmannsplassene inngår, har tapsandelen sunket i samme periode (fra 7 % til 4 %). Av bondens bygninger er i tillegg 9 % registrert som truet. 13 % av bygningene knyttet til fiske er truet og 10 % av bygningene i kategorien annen næringsdrivende. Den ene bygningen som er registrert som sterkt truet tilhører kategorien arbeider, husmann, tjenestemann.

Bygningstyper

Utmarksbygningene, de mindre uthusene i tunet og naust/sjøhus er bygningstypene med høyest tapsandel i Samnanger i 3. omdrev (henholdsvis 10 %, 9 % og 8 %). Det akkumulerte tapet for disse bygningstypene er markant høyere enn tapsandelen for kommunen samlet (henholdsvis 46 %, 40 % og 41 % mot 31 %). Tapsandelen for bolighusene ligger noe lavere (6 % tap) og for de større driftsbygningene i tunet har tapsandelen sunket (fra 5 % i 2. omdrev til 3 % i 3. omdrev). Det er imidlertid de større driftsbygningene som er mest utsatt for forfall i 3. omdrev, med 16 % truete. Bolighusene ligger bedre an, med en andel truete på 3 %. Av naustene er 13 % truet og av utmarksbygningene 12 %. Det er også de større driftsbygningene som ligger høyest på endringsstatistikken, med 63 % endrete. 55 % av bolighusene/våningshusene er endret, og henholdsvis 38 % og 34 % av utmarksbygningene og de mindre uthusene i tunet. Flesteparten av endringene er av minste grad, det vil si overflateendringer av fasade og tak, som tilsvarer mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet.

Geografiske variasjoner

87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune ligger i spredtbygde områder, og som i 2. omdrev er tapsprosenten i 3. omdrev høyere i disse områdene enn i sentrumsområdene (7 % mot 2 % i Tysse tettsted). Likeledes er andelen truete bygninger fortsatt høyere i spredtbygde områder enn i Tysse tettsted, men forskjellen er nesten utjevnet i 3. omdrev (8 % truete i spredtbygde områder mot 7 % i Tysse tettsted). Endringstakten har økt raskest i spredtbygde områder, slik at andelen endrete SEFRAK-bygninger nå er blitt enda litt høyere i spredtbygde områder enn i Tysse tettsted (49 % mot 40 % i 3. omdrev, 29 % mot 27 % i 2. omdrev).

0.3 Årsak til tap og endring

23 SEFRAK-bygninger er tapt i Samnanger kommune i 3. omdrev. Dette tilsvarer en tapsandel på 7 %, som er høyere enn i 2. omdrev (6 % tap), men lavere enn i 1. omdrev (22 % tap). 8 av de tapte bygningene ble registrert som truet i 2. omdrev. Andelen endrete bygninger har økt markant siden 2. omdrev (fra 30 % til 48 %), men andelen sterkt endrete bygninger (4 %) er lav i forhold til andelen bygninger med små endringer (25 %).

Av de 18 kommunene som inngår i kontrollregistreringen i *Gamle hus da og nå*, har Samnanger den høyeste tapsandelen i 3. omdrev (7 %), og det samme var tilfelle i 2. omdrev (6 %). De høye tapstallene i Samnanger må sees i sammenheng med økt arbeidspendling og en generell tilbakegang for landbruk og fiske som næringsveier i kommunen. 87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger ligger i spredtbygde områder, og 92 % av bygningene er opprinnelig knyttet til landbruk, fiske og fangst, slik at en stor del av SEFRAK-bygningene i undersøkelsen vil være berørt av slike næringsmessige endringer. Selv om tapsandelen for de større driftsbygningene på gårdsbrukene har sunket i 3. omdrev, er et relativt høyt antall registrert som truet (16 %), slik at det er grunn til å forvente økt tapstakt for denne bygningsgruppen i årene fremover. Årsaken til forfall og tap av landbruksbygninger kan være både fraflytting og funksjonstømming som følge av strukturelle endringer og effektivisering av landbruket, med sammenslåing av driftsenheter. Det er også nærliggende å tenke seg at et fuktig kystklima og brattlendt, vanskelig tilgjengelig terreng har innvirkning på tapstallene, et inntrykk som forsterkes av at de spredtbygde områdene har høyere tapsandel enn sentrumsområdene (7 % mot 2 % i Tysse tettsted). Et annet moment er at SEFRAK-husene i undersøkelsen ble bygd i en tid da fjorden var den viktigste kommunikasjonsåren, og at med veiutbyggingen har mange hus som var knyttet til sjøveien blitt overflødige.

0.4 Bruk av SEFRAK-registeret, planforhold m.m.

Samnanger kommune har tilgang til originalmaterialet fra den opprinnelige SEFRAK-registreringen, og SEFRAK-data er tilgjengelig i Matrikkelen.

På et overordnet plannivå, i retningslinjene til kommuneplanen for Samnanger, heter det at restaurering, tilbygg og nybygg skal innordne seg hovedform i eksisterende bygg og landskap, og miljøtilpasning blir fremhevet som overordnet prinsipp.¹ Samnanger kommune startet høsten 2011 en kulturminneregistrering som la grunnlaget for Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020. Kulturminneplanen inneholder et handlingsprogram for kommunens arbeid med kulturminner, basert på en uprioritert og ikke uttømmende liste over viktige kulturminner i kommunen. I planen heter det at kulturminner og kulturmiljø med stor lokal eller regional verdi bør vernes ved regulering til omsynssone, eller i samarbeid med eier, og at et generelt riveforbud bør gjelde for særlig verneverdige kulturminner. Det heter videre at alle bygg og anlegg fra før 1950 vil være potensielt verneverdige, og at spørsmål om endring, riving og andre byggetiltak bør vurderes i hvert enkelt tilfelle.²

18 av bygningene som inngår i 3. omdrev av kontrollregistreringen i Samnanger kommune ligger innenfor spesialområde bevaring av anlegg i reguleringsplan etter plan- og bygningsloven. Blant disse bygningene er én registrert med middels endring (B-endring) og 5 med liten endring (C-endring). De øvrige er uendret.

¹ Samnanger kommune kommuneplan 2004-2014. Planføresegner m/retningslinjer og detaljkart, pkt. 8.

² Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020. Samnanger 2013, s 4 og 10.

1 Om prosjektet

1.1 Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)

Gamle hus da og nå er ett av Riksantikvarens miljøovervåkningsprogram. Målet med overvåkningsprogrammet er å få oversikt over utviklingen av tap, endringer og fysisk tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Dette gjøres ved innsamling av data gjennom kontrollregistrering av et stort antall bygninger i felt i 18 utvalgte kommuner. Overvåkingsresultatene for denne bygningsmassen vil gi faktagrunnlag for målrettede tiltak i fremtidig forvaltning.

I Riksantikvarens Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020 heter det:

Kunnskap om kulturminnenes og kulturmiljøenes tilstand, hvordan de utvikler seg og årsaker til endringer, er en grunnleggende forutsetning for en faktabasert politikkutforming og forvaltning. Miljøovervåking (MOV) produserer resultater gjennom systematisk og langsiktig innhenting av data og bidrar dermed til denne kunnskapsutviklingen. Miljøovervåking er et viktig verktøy for kulturminneforvaltningen. Gjennom standardiserte metoder produseres data som tolkes og analyseres. Resultatene skal bidra til et forutsigbart og konfliktforebyggende vernearbeid innenfor miljøvernforvaltningen. De skal også gi indikasjoner på kulturminnenes og kulturmiljøets tålegrense i forhold til naturlig og menneskeskapt slitasje. Tidlig varsling av en utvikling som kan slå negativt ut for kulturminner og kulturmiljøer er også en viktig intensjon med miljøovervåking. Overvåkingsresultater kan dessuten bidra til rapportering i henhold til internasjonale forpliktelser.³

1.1.1 Nasjonale mål

Et overordnet miljømål og indikator er nedfelt i St. meld.nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner og i Prop.1 S (2013-2014): Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres; dvs prosentvis årlig tap av SEFRAK-registrerte bygninger i utvalgte områder.⁴ Bygningene som inngår i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* er utvalgt på bakgrunn av alder, og det innsamlete materialet gir et bredt tilfang av opplysninger om bestandsutviklingen for den eldre bygningsmassen i de 18 kommunene, uavhengig av bygningenes verneverdi.

1.1.2 SEFRAK

SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner. Sekretariatet, som ble opprettet i 1970, ledet fra 1975 en landsomfattende feltregistrering av eldre bygninger. SEFRAK-registeret omfatter i prinsippet alle bygninger eldre enn 1900, samt rester av bygninger og andre objekter. For noen områder ble også nyere bygninger registrert, f. eks. der krigshandlinger eller bybranner har ødelagt eldre bebyggelse. Det ble i alt registrert ca. 515 000 objekter i SEFRAK. Registreringen besto av kartfesting, oppmåling og fotografering av objektene, ved bruk av standardiserte skjema. Deler av tekstinformasjonen i SEFRAK-skjemaene er digitalisert og koblet til Matrikkelen. SEFRAK-registrering innebærer ingen formell vernestatus for objektene, men SEFRAK-registeret er et viktig verktøy i forvaltningen av kulturminner og har verdi som kulturhistorisk kildemateriale. I 1989 ble SEFRAK nedlagt som sekretariat, og ansvarsområdet ble overført til

³ Riksantikvaren: Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020.

⁴ St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner og Proposisjon til Stortinget 2013-2014. Det Kongelige Miljøverndepartement

Riksantikvaren. SEFRAK-navnet ble beholdt som betegnelse på registeret som var bygd opp. Registreringene ble avsluttet i 1995.⁵

1.1.3 Miljøovervåkingens gjennomføring

I 1994 ble SEFRAK-registreringen fra 1973-74 i Nittedal kommune i Akershus kontrollregistrert, og utover 1990-tallet ble det gjennomført andre mindre overvåkingsprosjekter med kontroll av tidligere registrerte kulturminner, både bygninger og arkeologiske kulturminner. Systematisk kontrollregistrering av SEFRAK-registrerte bygninger ble igangsatt i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* i 2000. 18 kommuner inngår i overvåkningsprogrammet, og hver kommune blir kontrollregistrert hvert femte år. Hvert år blir det publisert kommunevise rapporter med resultater fra kontrollregistreringen. Disse er tilgjengelige via Riksantikvarens og NIKUs hjemmesider. Den opprinnelige SEFRAK-registreringen strakk seg over et lengre tidsrom, fra 1975 til 1995. Dette betyr at de 18 kontrollkommunene i *Gamle hus da og nå* ble registrert i ulike år, og at tallene for tap, endring og tilstand i 1. omdrev av kontrollregistreringen refererer seg til ulike tidsspenn for de 18 kommunene. Kontrollresultatene fra 1. omdrev gir dermed et skjevt bilde med hensyn til sammenligning mellom kommunene. Tidsintervallene i den videre kontrollregistreringen er imidlertid faste og gir dermed et godt grunnlag for sammenligning kommunene imellom.

1.1.4 18 kommuner

De 18 kommunene som inngår i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* er fordelt på 16 av landets fylker, og utgjør både en geografisk og samfunnsmessig bredde. Første omdrev av kontrollregistreringen startet opp i 2000, bortsett fra i Nittedal, hvor første kontrollregistrering ble gjennomført i 1994. Første omdrev ble avsluttet i 2004. Andre omdrev pågikk fra 2005 til 2009, og tredje omdrev, som startet i 2010, vil pågå til og med 2014.

Fylke	Kommune nr	Kommune	Antall bygninger i 3. omdrev	1. omdrev	2. omdrev	3. omdrev
Møre og Romsdal	1548	Fræna	703	2000	2005	2010
Aust-Agder	0911	Gjerstad	544			
Finnmark	2011	Kautokeino	20			
Oppland	0542	Nord-Aurdal	1115			
		Samlet 2010	2382			
Akershus	0233	Nittedal	260	1994	2006	2011
Troms	1902	Tromsø	894	2001	2006	2011
		Samlet 2011	1154			
Hedmark	0420	Eidskog	791	2002	2007	2012
Nordland	1840	Saltdal	373			
Rogaland	1102	Sandnes	513			
Oppland	0513	Skjåk	716			
		Samlet 2012	2393			
Sogn og Fjordane	1401	Flora	603	2003	2008	2013
Sør-Trøndelag	1653	Melhus	1104			
Nord-Trøndelag	1736	Snåsa	440			
Nordland	1815	Vega	398			
		Samlet 2013	2545			
Telemark	0821	Bø	663	2004	2009	2014
Vestfold	0702	Holmestrand	415			
Hordaland	1242	Samnanger	345			
Østfold	0105	Sarpsborg	1347			
		Samlet 2014	2 770			
16 fylker		18 kommuner	11 244 bygninger			

⁵ Riksantikvarens hjemmeside: www.ra.no. Lest 17.2.2011.

1.1.5 Undersøkte SEFRAK-data

Utgangspunktet for overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* har vært å undersøke hvor mange av de opprinnelige SEFRAK-registrerte bygningene som går tapt, og i hvilken grad de gjenstående bygningene er endret eller truet. I tillegg til å undersøke de kvantitative endringene i kulturminnebestanden, det vil si antallet av tapte, endrete og truede bygninger, har man også ønsket å belyse enkelte kvalitative aspekter i endringsprosessene.

Med utgangspunkt i strukturen i SEFRAK-registeret, har man valgt ut fire kvalitative kategorier som er undersøkt nærmere. Disse kategoriene er samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, bygningstyper og geografiske variasjoner. Hver av disse kategoriene har flere underkategorier – se oversikt over alle underkategorier på neste side.

Samfunnssektor

Kategorien samfunnssektor tilsvarer bygningens opprinnelig funksjon og formål, som er klassifisert i SEFRAK-kodelisten for registrering av hus, rubrikk 12.

Sosial miljøsammenheng

Kategorien sosial miljøsammenheng tilsvarer opprinnelig sosial miljøsammenheng, som er klassifisert i SEFRAK-kodelisten for registrering av hus, rubrikk 14.

Bygningstyper

De syv hovedkategoriene av bygningstyper som blir brukt i rapportene skal fange opp typiske trekk ved eldre byggeskikk, med egne hus for ulike funksjoner og ressursutnytting. Betegnelse som brukes er standardiserte for alle de 18 kommunene og fanger ikke opp lokale variasjoner av bygningsbenevning. For oversikt over resultatene fra kontrollregistreringen fordelt på alle bygningstyper, viser vi til tabell i vedlegg 1 i denne rapporten.

Geografiske variasjoner

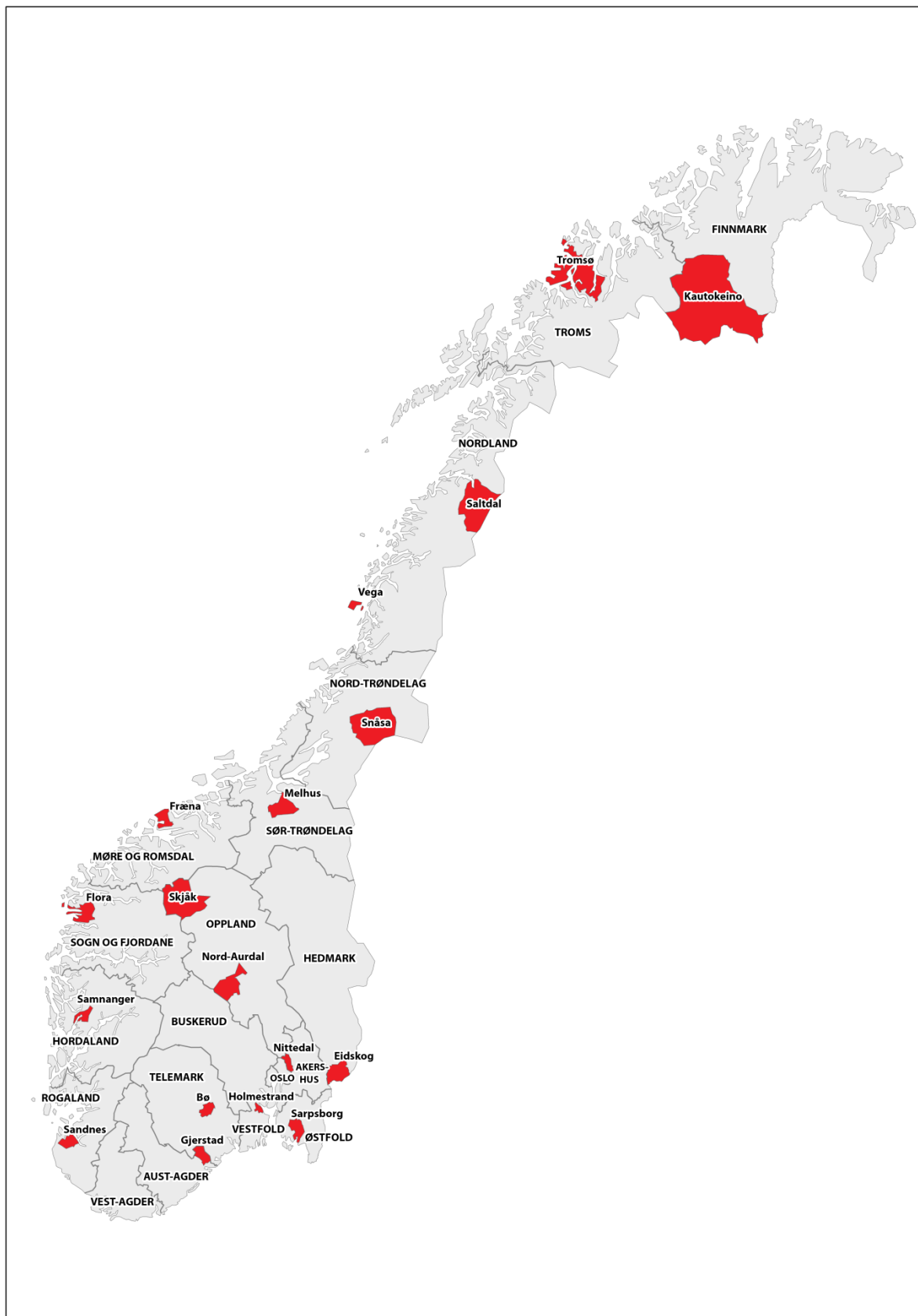
Et siktemål med overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* er å undersøke om geografiske variasjoner i beliggenhet påvirker kulturminnebestanden, og om visse strøk i en kommune er mer utsatt enn andre. For hver kommune er det derfor laget individuelt definerte, hensiktsmessige geografiske kategorier, for å analysere slike variasjoner. Hver geografisk kategori består av en eller flere av registreringskretsene i SEFRAK. Se kapittel 4.

SEFRAK-registreringen ble organisert i felt etter de samme registreringskretser som Statistisk sentralbyrå (SSB) har brukt i folketellingene fra 1970 og 1980. Kretsinnndelingen for Bø og Samnanger er organisert som ved folketellingen i 1970, mens Sarpsborg og Holmestrand er organisert etter kretsinnndelingen fra folketellingen i 1980. Kretsinnndelingen som SSB benyttet i 1980 inneholder flere kretser enn 1970-inndelingen. I 1970 var tettstedene skilt ut som egne kretser, men ikke i 1980.⁶

For oversikt over resultatene fra kontrollregistreringen fordelt på alle registreringskretser, viser vi til tabell i vedlegg 2 i denne rapporten.

⁶ Broe, Unni og Solrun Skogstad: *Gamle hus da og nå 2004-2009. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Samnanger kommune, Hordaland fylke 2009*, 2. omverv, s 11. Riksantikvaren 2010

Samfunnssektor	SEFRAK kode
Fast bosetting uten næringstilknytning:	200
Industri/merkantil virksomhet:	400-500
Landbruk, fiske, fangst:	100
Andre sektorer:	300, 600-900
Sosial miljøsammenheng	SEFRAK kode
Arbeider, husmann, tjenestemann:	30-39
Bonde:	25
Embetsverk, institusjon:	10-19
Fisker:	26
Annen næringsdrivende:	20-24, 27-29
Bygningstyper	SEFRAK kategori
Bolighus/våningshus:	Bolig Våningshus
Mindre uthus i/nær tunet:	Sidebygning Stabbur, loft Uthus knyttet til bolig/bygård Andre mindre uthus i/nær tunet
Driftsbygninger i tunet:	Driftsbygning Fjøs, stall, låve
Hus i utmark/seter:	Koie Kvern, sag Seterbu/sel Seterfjøs Seterløe Utløe, sommerfjøs Andre hus i utmark Andre hus på setra
Naust, sjøhus, fyr m.m.:	Fyr mm Naust, sjøbu Rorbu Sjøhus, brygge
Bygård:	Bygård
Andre hustyper:	Bygdemagasin, telthus, tollbu Forretningsbygg Forsamlingshus Hotell, gjestgiveri, skysstasjon, kafé m.m. Hytte Kirke, kapell Kommunehus Kraftstasjon, transformatorstasjon Næringsbygg Skole/internat Stasjonsbygning Sykehus, pleiehjem Ukjent Annet
Geografiske variasjoner	SEFRAK kategori
Områder:	Sammenhengende områder basert på en eller flere registreringskretser i SEFRAK
Tettbygd/spredtbygd:	Registreringskretser i SEFRAK som er definert som tettbygde eller spredtbygde

I Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram *Gamle hus da og nå* blir SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900 kontrollregistrert hvert femte år. Kontrollregistreringen foregår i 18 kommuner i til sammen 16 fylker.

1.1.6 Parametere for MOV-undersøkelsen

I overvåkingsprogrammet *Gamle hus da og nå* registreres ulike variabler av status, årsaker til tap, endring og bygningsteknisk tilstand. Utgangspunktet for vurdering av endringsgrad er bygningen slik den så ut ved første gangs SEFRAK-registrering, det vil si slik den fremstår på fotografiene på det opprinnelige SEFRAK-skjemaet.

Både i vurderingen av bygningsteknisk tilstand og endringsgrad er det et element av skjønn. Dette gjelder blant annet ved den glidende overgangen mellom forfall og tap, og i vurderingen av om en bygningsendring er stor eller middels.

Når det gjelder endringer, vurderes det ikke om endringene er gode eller dårlige.

<p>Status</p> <p><i>Tap:</i> Absolutt tap av SEFRAK-registrerte objekter siden registreringstidspunktet. Det betyr at huset fysisk sett er tapt eller flyttet til annet sted.</p> <p><i>Endret:</i> Endret i forhold til den opprinnelige SEFRAK-registreringen.</p> <p><i>Uendret:</i> Ingen eller mindre endringer i forhold til den opprinnelige SEFRAK-registreringen. Se nærmere presisering under C-liten endring.</p> <p><i>Står:</i> Ukjent endringsgrad. Brukes for enkelte bygninger hvor det er vanskelig å klassifisere endringsgrad. Årsaken kan være kvaliteten på det opprinnelige SEFRAK-skjemaet, eller huset kan være under oppussing/ombygging.</p> <p><i>Gjenoppstått:</i> Fra 2. omdrev ble gjenoppståtte hus tatt med som egen kategori. Hus som har vært midlertidig tatt ned, lagret ved tidligere kontrollregistrering, og som er satt opp igjen i tilnærmet opprinnelig materiale og fysisk sammenheng, blir registrert som gjenoppstått.</p>
<p>Årsaker til tap</p> <p><i>Brent/naturkatastrofe</i></p> <p><i>Falt i ruin</i></p> <p><i>Flytting:</i> Hus som er flyttet registreres som tapt, med unntak for flytting innen et snevert geografisk område, som for eksempel innenfor gårdstunet.</p> <p><i>Forfall/opprydding</i></p> <p><i>Offentlig vedtak/planvedtak</i></p> <p><i>Riving</i></p> <p><i>Ukjent</i></p>
<p>Endring ABC</p> <p><i>A-stor endring:</i> Sterk grad av ombygging. Endring av bygningens grunnflate. Tilbygg/påbygg som i størrelse dominerer den opprinnelige bygningen. Bygningens opprinnelig volumkarakter er endret. Stor del av bygningen revet.</p> <p><i>B-middels endring:</i> Mindre omfattende ombygging. Utvidelse av bygningens grunnflate. Mindre påbygg/tilbygg som underordner seg det eksisterende bygningsvolum. Mindre del av bygningen revet.</p> <p><i>C-liten endring:</i> Endring av bygningens karakter gjennom generelt vedlikehold, for eksempel ved utskifting av ytre bygningselementer som panel, takbelegg og vinduer/listverk. Mindre endringer, som skifting mellom relativt moderne taktekke som bølgeblikk, eternitplater, asbestplater, aluminiumsplater, papp m.m. regnes ikke som endring. Det samme gjelder også utskifting av enkelte vinduer som har samme format, men hvor detaljene er vanskelig å kontrollere før/nå. Hvis panel, listverk, vinduer og takbelegg er helt fornyet, men er av samme typer som ved den opprinnelige registreringen, vil dette i de fleste tilfelle ikke bli registrert som endring. Undersøkelsen vil derfor ikke fange opp tap av autentisitet på detaljnivå.</p>
<p>Annen endring</p> <p><i>Deler av hus revet:</i> En typisk endring her er at deler av huset er bygd i lettere konstruksjon og er mer utsatt for forfall og derfor blir revet, mens den tømrete delen står igjen. Vanlig for driftsbygninger.</p> <p><i>Dokumentert stilhistorisk tilbakeført:</i> Tilbakeføring basert på dokumentert grunnlag.</p> <p><i>Tilbakeført til eldre uttrykk:</i> Endringer som representerer en tilbakeføring til eldre uttrykk eller stil.</p>
<p>Tilstand</p> <p><i>Intakt:</i> Huset står og er i normalt god teknisk tilstand.</p> <p><i>Truet:</i> Dårlig teknisk tilstand. Manglende vedlikehold over lengre tid.</p> <p><i>Sterkt truet:</i> Huset er i svært dårlig teknisk tilstand.</p>

1.1.7 Metode

Feltarbeid og registreringsmetode

Feltarbeidet i årets kommuner, Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg ble gjennomført i mai, juni, august og september 2014. Det er foretatt utvendig og visuell befaring, og bygningene er fotografert. Registrering av tap og tapsårsak, endringer og tilstand er innført i kommunevise Excel-tabeller sammen med data fra Matrikkelen og data fra tidligere omdrev av kontrollregistreringen.

For hver av kommunene har NIKU laget komplette digitale kartverk i ArcGIS med oversiktskart og detaljkart, basert på kartgrunnlag fra Statens kartverk, Geovekst. Papirkopier av kartene blir benyttet i felt. De kommunevise Excel-tabellene med alle bygningene i kontrollregistreringen blir koblet mot eksisterende digital kartfesting av SEFRAK-bygninger. Endringer og rettinger som er ført inn på papirkart i forbindelse med tidligere omdrev av kontrollregistreringen har blitt digitalisert. SEFRAK-data er lagt inn sammen med detaljerte kartdata (FKB) for kommunene. På denne måten har vi i et samlet kartsett kunnet vise kartfesting og SEFRAK-id for alle bygningene som inngår i kontrollregistreringen.

For å kunne identifisere bygningene og sammenligne før og nå, har vi hatt med papirkopier av de opprinnelige SEFRAK-skjemaene i felt.

Bearbeiding av registreringsdata

Resultatene er fremkommet ved bearbeiding i Excel av rådata fra feltregistreringen, samt data fra Matrikkelen og registreringsdata fra tidligere omdrev av kontrollregistreringen.

Informasjon til kommune, fylkeskommune og huseiere

I forkant av feltregistreringen ble det sendt brev til kommuner og fylkeskommuner med informasjon om prosjektet. For å spre informasjon om kontrollregistreringen til flest mulig av huseierne, ble pressemeldinger og annonser sendt til lokalpressen i forkant av feltarbeidet, og kommunene ble oppfordret til å legge ut informasjon om prosjektet på kommunens hjemmeside.

Noen metodiske betraktninger

NIKU har fra 2010 overtatt registreringsoppdraget i *Gamle hus da og nå* etter Kulturminnekompaniet. NIKU har tilstrebet å gjennomføre kontrollregistreringene på en slik måte at datamaterialet og rapportene skal være sammenlignbare med de tidligere omdrevne. Vi vil imidlertid peke på noen forhold som kan gi noe avvik i resultatene i 3. omdrev, i forhold til tidligere omdrev.

Når det gjelder tapsårsaker, er det i 3. omdrev en markant større andel av de tapte bygningene som er registrert med ukjent tapsårsak, enn i tidligere omdrev. Avviket kan skyldes at man i tidligere omdrev i større grad har fått muntlig informasjon om tapsårsak fra eiere eller andre informanter. En annen årsak til avviket kan være at vi i 3. omdrev har hatt strengere krav til visshet for å registrere eksakt tapsårsak. Kontrollregistreringen i felt er kun utvendig og visuell og i utgangspunktet ikke basert på intervju med informanter. Tapsårsaken vil derfor i mange tilfeller ikke kunne fastslås med sikkerhet, og da har vi registrert tapsårsaken som ukjent. Der hvor eksakt tapsårsak er registrert i 3. omdrev, har enten eierne eller andre informanter gitt opplysninger, eller tapsårsaken har vært helt åpenbar.

Når det gjelder bygningsteknisk tilstand, kan avvik i resultatene i 3. omdrev i forhold til tidligere omdrev skyldes at det i forkant av 3. omdrev ble innført en ny registreringskategori for bygningsteknisk tilstand. I rapportene fra 2. omdrev er bygningstilstanden registrert som enten intakt

eller sterkt truet. Før oppstart av 3. omdrev ble det bestemt at de gjenstående bygningene skal registreres som enten intakt, sterkt truet eller truet. Dette er en metodisk endring som kan gi avvik i resultatene for bygningstilstand i 3. omdrev i forhold til de to første omdrevene.

Når det gjelder endring, er det innført tre nye registreringskategorier i forkant av 3. omdrev: i tillegg til A-, B- og C-endring kan man nå registrere at deler av bygningen er revet, at bygningen er tilbakeført til eldre uttrykk, eller at bygningen er dokumentert stilhistorisk tilbakeført. For å gjøre resultatene fra 3. omdrev mest mulig sammenlignbare med resultatene fra tidligere omdrev, har vi valgt å fortsette med å registrere samtlige endrete bygninger som enten A-, B- eller C-endret, med mulighet for å bruke de nye kategoriene i tillegg.

1.1.8 Lagring av rådata og fotomateriale

Alle rådata fra 3. omdrev av feltregistreringen, samt planstatus for de enkelte bygningene er lagt inn i kommunevise Excel-tabeller sammen med data fra Matrikkelen og registreringsdata fra tidligere omdrev. Alle foto fra 3. omdrev er merket med kommune-, krets- og bygningsnummer i samsvar med nummereringen på de originale SEFRAK-skjemaene. Alle rådata og alt fotomateriale fra 3. omdrev av kontrollregistreringen er lagret hos Riksantikvaren.

12420009079,85: 18 av de undersøkte bygningene ligger i Tysse tettsted i et område som er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven. Ingen av disse bygningene er sterkt endret og alle er i god stand.

Foto: ÅD/NIKU 2014

2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2014

2.1 De utvalgte kommunene i MOV-undersøkelsen 2014

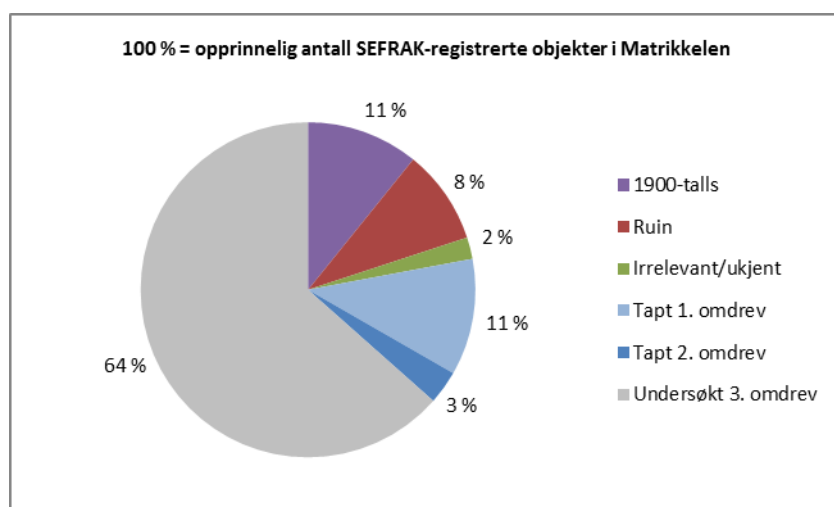
De fire kommunene som inngår i kontrollregistreringen i 2014 er Bø kommune i Telemark, Holmestrand kommune i Vestfold, Samnanger kommune i Hordaland og Sarpsborg kommune i Østfold. Folketallet har økt i alle kommunene, både i perioden 2004-2009 og 2009-2014, og det er forventet befolkningsvekst i alle fire kommunene fram mot 2040.⁷

Kommune	Folketall 2004	Folketall 2009	Folketall 2014	Andel folketall i tettsted 2014	Framskrevet folketall 2040 ved middels nasjonal vekst
Bø	5 200	5 500	5 834	58 %	7 276
Holmestrand	9 500	10 000	10 456	85 %	13 788
Samnanger	2 300	2 400	2 436	45 %	2 697
Sarpsborg	49 400	51 700	54 059	91 %	64 566

2.1.1 Undersøkte bygninger 2014

Kontrollregistreringen i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* omfatter SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Grunnlagsmaterialet for kontrollregistreringen i 2014 i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg består av til sammen 2770 bygninger. Det opprinnelige antallet registrerte SEFRAK-objekter i Matrikkelen for disse kommunene var 4365. Det vil si at 1595 objekter er trukket fra det opprinnelige antallet. Følgende objekter ble trukket fra undersøkelsesgrunnlaget før oppstart av 1. omdrev av kontrollregistreringen: Bygninger yngre enn 1900, objekter registrert som ruin på SEFRAK-skjemaene, andre typer objekter enn bygninger, nyere bygninger oppført på gamle murer, bygninger med vanskelig fremkommelighet, bygninger med mangelfull registrering og bygninger med to ulike registreringsnummer. I tillegg blir tapte bygninger trukket fra etter hvert omdrev.

Kommune	Opprinnelige SEFRAK-bygn	1900-talls	Ruin	Irrelevant/ukjent	Undersøkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev	Tapt 2. omdrev	Undersøkt 3. omdrev
Bø	1053	78	151	21	803	111	29	663
Holmestrand	534	14	40	3	477	46	16	415
Samnanger	921	241	184	28	468	102	21	345
Sarpsborg	1857	139	24	39	1655	232	76	1347
Totalt	4365	472	399	91	3403	491	142	2770

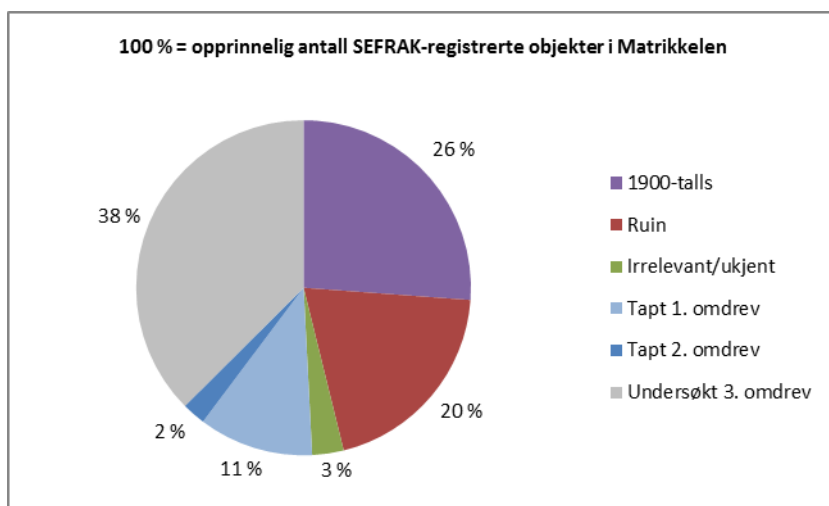
Figur 6:
Undersøkelsesgrunnlaget i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg samlet i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer

⁷ Statistisk sentralbyrå: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>. Lest 03.09.14

2.2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Samnanger 2014

Grunnlagsmaterialet for kontrollregistreringen i 2014 i Samnanger kommune består av 345 SEFRAK-registrerte bygninger fra før 1900. Det opprinnelige antallet registrerte SEFRAK-objekter innlagt i Matrikkelen for Samnanger var 921. Det vil si at 576 objekter er trukket fra det opprinnelige antallet.

Kommune	Opprinnelige SEFRAK-bygn	1900-talls	Ruin	Irrelevant/ukjent	Undersøkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev	Tapt 2. omdrev	Undersøkt 3. omdrev
Samnanger	921	241	184	28	468	102	21	345

Figur 7: Undersøkellesgrunnlaget i Samnanger i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer

12420008034: Eksempel på fint istandsatt brakeløe. Foto: ÅD/NIKU 2014

3 Resultat

3.1 Tap

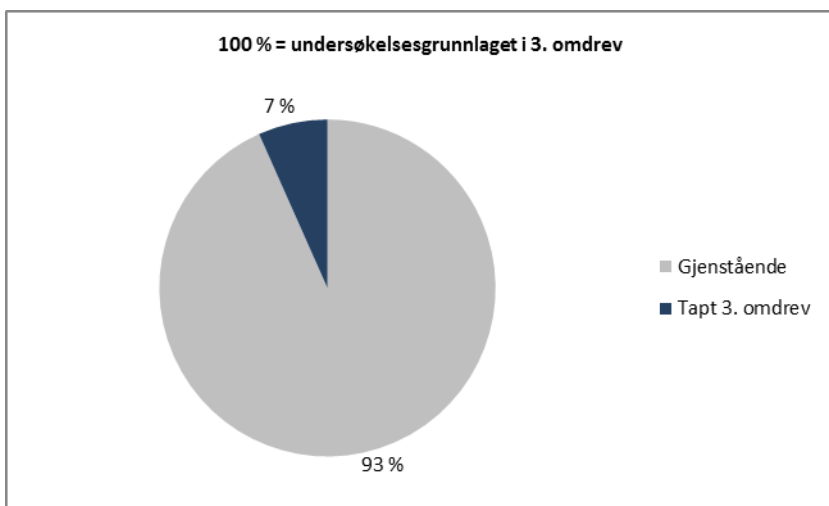
I dette kapitlet gjøres det rede for tapte SEFRAK-bygninger i Samnanger kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 4. Med tap menes absolutt tap, det vil si at bygningen fysisk sett er borte eller at forfallet er kommet så langt at bygningen må anses tapt. Flytting til annet sted, for eksempel utenfor tunet, registreres som tap.

3.1.1 Tap – samlet

Av undersøkelsesgrunnlaget på 345 SEFRAK-bygninger i Samnanger kommune i 3. omdrev, er 23 bygninger tapt. Dette tilsvarer en tapsandel på 7 %. Det årlige tapet i Samnanger fra 2009 til 2014 er på 1,3 %. Tapsprosenten i 3. omdrev i Samnanger er dermed høyere enn i 2. omdrev, da den var på 6 %, men klart lavere enn i 1. omdrev, da tapsandelen i Samnanger var på 22 %.

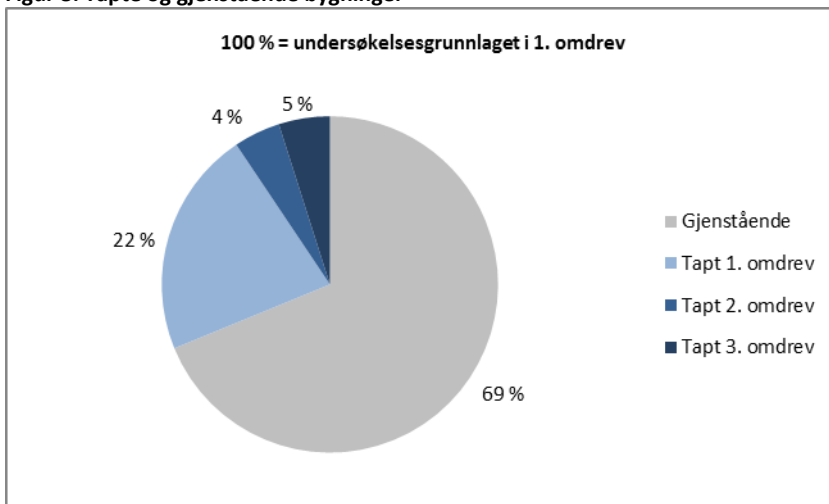
322 bygninger er gjenstående. Ingen av bygningene i Samnanger som var tapt i tidligere omdrev, er gjenoppstått i opprinnelig miljø i 3. omdrev.

Akkumulert tap etter 3. omdrev er på 31 %, med utgangspunkt i det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget på 468 bygninger i 1. omdrev.

Undersøkelsesgrunnlag 3. omdrev	345
Tapt 3. omdrev	23
Gjenstående 3. omdrev	322

Figur 8: Tapte og gjenstående bygninger

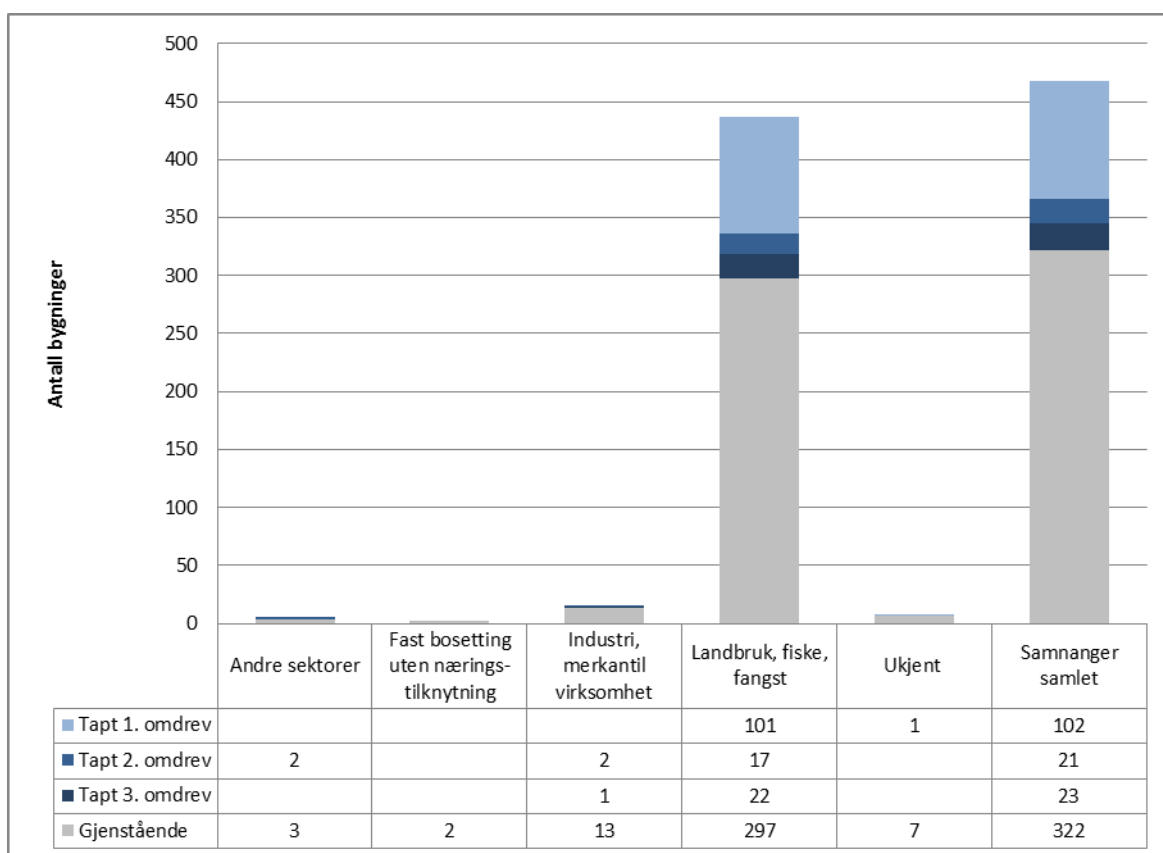
Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	468
Tapt 1. omdrev	102
Tapt 2. omdrev	21
Tapt 3. omdrev	23
Gjenstående 3. omdrev	322

Figur 9: Akkumulert tapte og gjenstående bygninger

3.1.2 Tap – samfunnssektor

92 % av bygningene i Samnanger er knyttet til kategorien landbruk, fiske og fangst, og i denne kategorien er det 7 % tap i 3. omdrev, som tilsvarer tapsandelen for kommunen totalt. I tillegg er én av 14 industribygninger tapt.

	Andre sektorer	Fast bosetting uten nærings-tilknytning	Industri/merkantil virksomhet	Landbruk, fiske, fangst	Ukjent	Samlet
Tapt 1. omdrev	0 %	0 %	0 %	23 %	13 %	22 %
Tapt 2. omdrev	40 %	0 %	13 %	5 %	0 %	6 %
Tapt 3. omdrev	0 %	0 %	7 %	7 %	0 %	7 %
Antall bygn 3. omdrev	3	2	14	319	7	345
Andel av totalt 3. omd	1 %	1 %	4 %	92 %	2 %	100 %

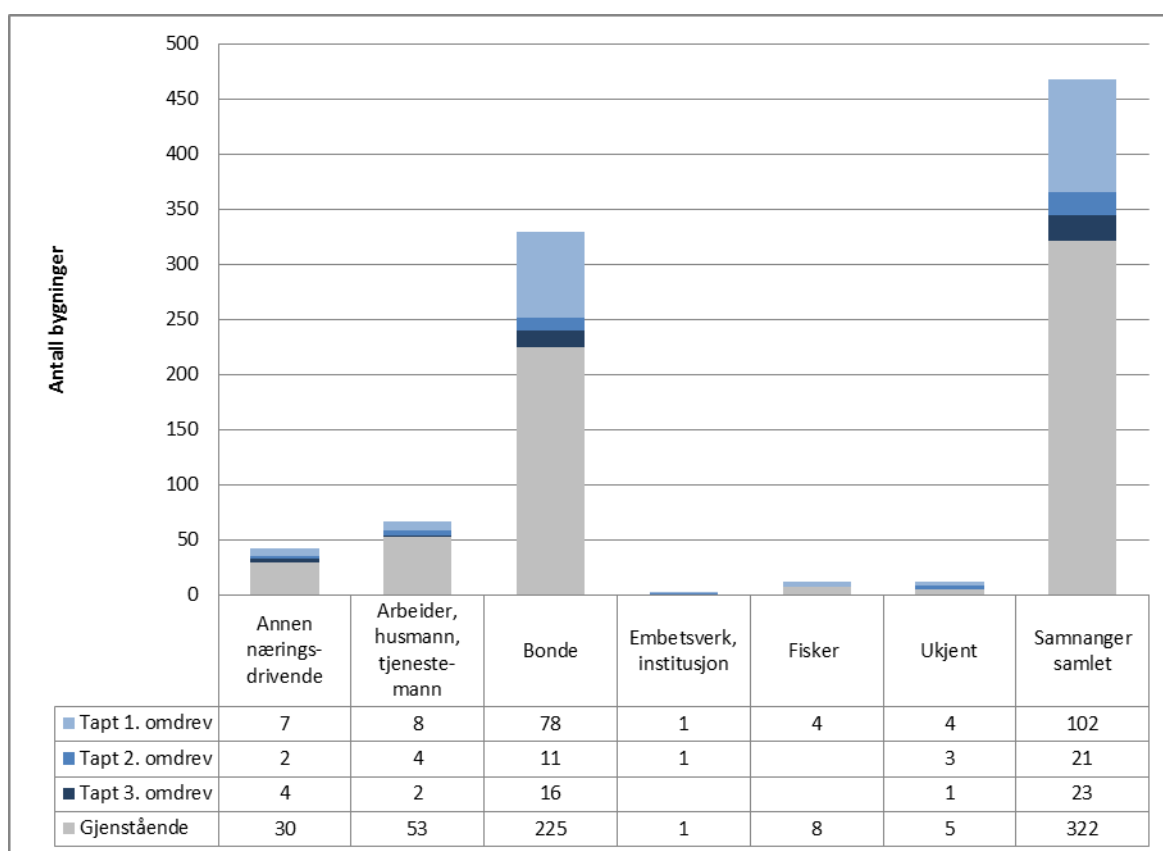

Figur 10: Tapte bygninger fordelt på samfunnssektor

3.1.3 Tap – sosial miljøsammenheng

70 % av de undersøkte bygningene i Samnanger er bondens bygninger, og i denne kategorien er tapsandelen i 3. omdrev på 7 %, som for kommunen totalt. Tapsandelen for bondens bygninger har økt i forhold til 2. omdrev (fra 4 % til 7 %), mens i kategorien arbeider, husmann, tjenestemann, hvor blant annet husmannsplassene inngår, har tapsandelen sunket i samme periode (fra 7 % til 4 %).

	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Fisker	Ukjent	Samlet
Tapt 1. omdrev	16 %	13 %	24 %	33 %	33 %	31 %	22 %
Tapt 2. omdrev	6 %	7 %	4 %	67 %	0 %	25 %	6 %
Tapt 3. omdrev	12 %	4 %	7 %	0 %	0 %	17 %	7 %
Antall bygn 3. omdrev	34	55	241	1	8	6	345
Andel av totalt 3. omd	10 %	16 %	70 %	0 %	2 %	2 %	100 %

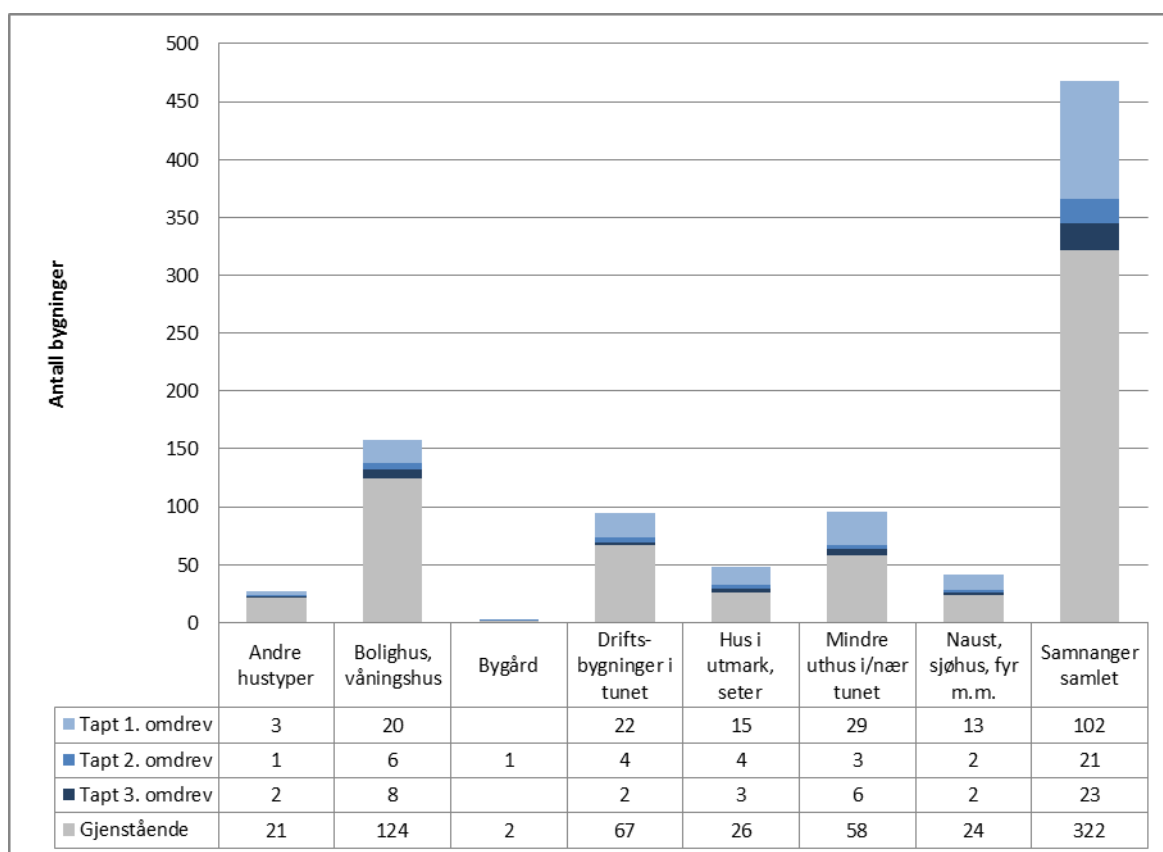
Figur 11: Tapte bygninger fordelt på sosial miljøsammenheng

3.1.4 Tap – bygningstyper

Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

Utmarksbygningene, de mindre uthusene i tunet og naust/sjøhus er bygningstypene med høyest tapsandel i Samnanger i 3. omdrev (10 %, 9 % og 8 %). Det akkumulerte tapet for disse bygningstypene er markant høyere enn tapsandelen for kommunene samlet (henholdsvis 46 %, 40 % og 41 % mot 31 %). Tapsandelen for bolighusene ligger noe lavere (6 % tap) og for de større driftsbygningene i tunet har tapsandelen sunket (fra 5 % i 2. omdrev til 3 % i 3. omdrev).

	Andre hustyper	Bolighus/våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark/seter	Mindre uthus i/nær tunet	Naust, sjøhus, fyr m.m.	Samlet
Tapt 1. omdrev	10 %	13 %	0 %	23 %	31 %	31 %	32 %	22 %
Tapt 2. omdrev	4 %	4 %	33 %	5 %	12 %	4 %	7 %	6 %
Tapt 3. omdrev	9 %	6 %	0 %	3 %	10 %	9 %	8 %	7 %
Antall bygn 3. omdrev	23	132	2	69	29	64	26	345
Andel av totalt 3. omd	7 %	38 %	1 %	20 %	8 %	19 %	8 %	100 %

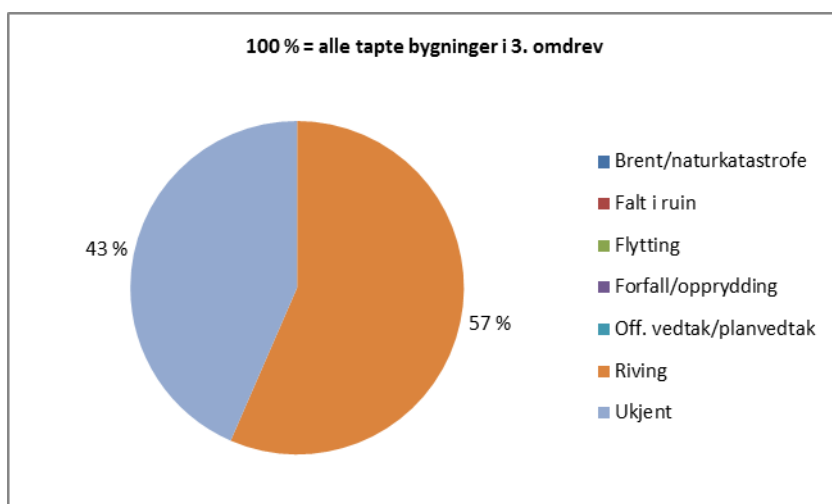

Figur 12: Tapte bygninger fordelt på bygningstype

3.1.5 Tapsårsaker

Følgende tapsårsaker blir registrert i felt: brent/naturkatastrofe, falt i ruin, flytting, forfall/opprydding, offentlig vedtak/planvedtak, riving og ukjent. Av de 23 bygningene som er tapt i Samnanger i 3. omdrev er det 13 er revet (57 %) og 10 har ukjent tapsårsak (43 %). 8 av de tapte bygningene ble registrert som truet i 2. omdrev.

	Brent/naturkatastrofe	Falt i ruin	Flytting	Forfall/opprydding	Off. vedtak/planvedtak	Riving	Ukjent
Tapt 1. omdrev	3 %	22 %	0 %	33 %	0 %	29 %	13 %
Tapt 2. omdrev	0 %	14 %	5 %	71 %	0 %	10 %	0 %
Tapt 3. omdrev	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	57 %	43 %

Brent/naturkatastrofe	0
Falt i ruin	0
Flytting	0
Forfall/opprydding	0
Off. vedtak/planvedtak	0
Riving	13
Ukjent	10
Tap totalt	23

Figur 13: Tapsårsaker

12420007050: 48 % av de SEFRAK-registrerte bygningene i Samnanger kommune er endret. For 25 % dreier det seg om overflateendringer og vedlikehold av fasade og tak, eller utskifting av vinduer, som på dette huset. Foto: ÅD/NIKU 2014

12420003196: 22 % av de undersøkte SEFRAK-bygningene i Samnanger har volumendringer, enten på grunn av tilbygg, eller ved at deler av huset er revet. 4 % av de undersøkte bygningene har større volumendringer. Foto: RM/NIKU 2014

3.2 Endringer av gjenstående bygninger

I dette kapittelet gjøres det rede for endringer på de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 5.

Av undersøkelsesgrunnlaget på 345 bygninger i 3. omdrev, er 322 bygninger gjenstående, slik det er gjort rede for i kapittel 3.1.1.

3.2.1 Endringer – samlet

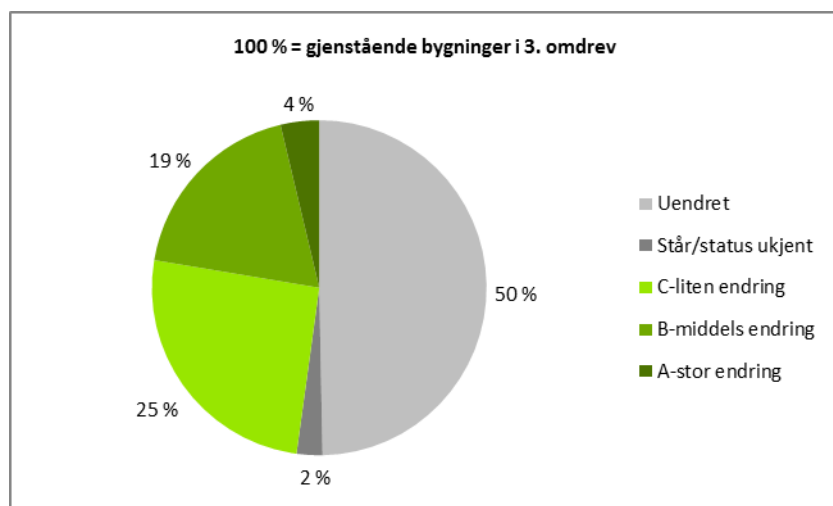
Det samlede antall endrete bygninger (alle endringstyper) i Samnanger i 3. omdrev er 154, det vil si 48 % av de gjenstående. Andelen har økt fra 30 % i 2. omdrev og 24 % i 1. omdrev.

Flesteparten av de endrete bygningene har den svakeste endringsgraden C-liten endring. Dette er samme mønster som i 1. og 2. omdrev. Andelen av de gjenstående bygningene i 3. omdrev med endringsgrad C-liten endring er 25 %. 19 % av bygningene har endringsgrad B-middels endring og 4 % er registrert med A-stor endring. Mye av det alminnelige bygningsvedlikeholdet faller inn under endringstype C.

I 8 tilfeller er deler av bygningen revet. 6 av dem er B-middels endret og 2 er sterkt endret (A-endring).

I 3. omdrev er det 8 bygninger i Samnanger som er registrert med ukjent endringsgrad.

	A-stor endring	B-middels endring	C-liten endring	Alle endringer	Står/ukjent endringsgrad	Uendret
1. omdrev	2 %	8 %	14 %	24 %	9 %	67 %
2. omdrev	2 %	11 %	17 %	30 %	12 %	58 %
3. omdrev	4 %	19 %	25 %	48 %	2 %	50 %

Figur 14: Endringer

Uendret	160
Står/ukjent endringsgrad	8
C-liten endring	82
B-middels endring	60
A-stor endring	12
Gjenstående 3. omdrev	322

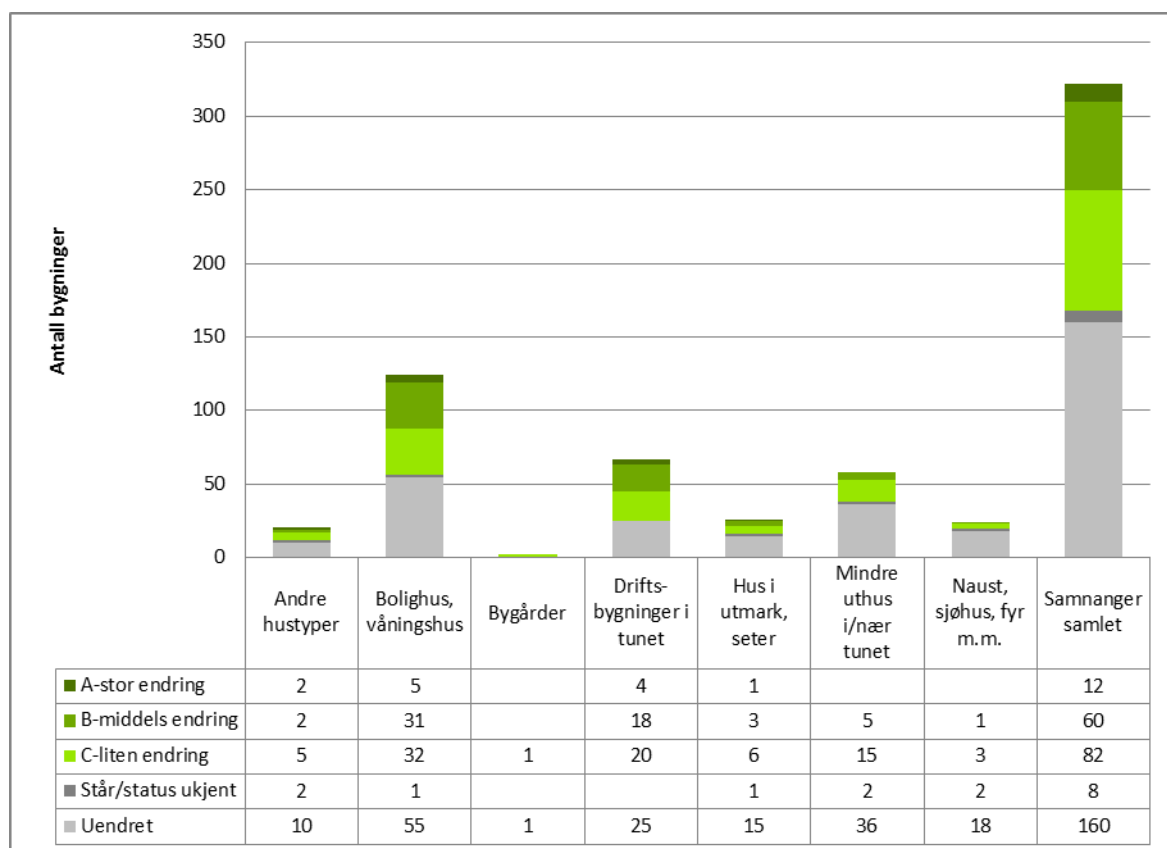
3.2.2 Endring – bygningstyper

Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

Av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune er det de større driftsbygningene som ligger høyest på endringsstatistikken, med 63 % endrete. 55 % av bolighusene/våningshusene er endret, og henholdsvis 38 % og 34 % av utmarksbygningene og de mindre uthusene i tunet.

Flesteparten av endringene er av minste grad, det vil si overflateendringer av fasade og tak, som tilsvarer mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet.

	Andre hustyper	Bolighus/våningshus	Bygårder	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark/seter	Mindre uthus i/nær tunet	Naust, sjøhus, fyr m.m.	Samlet
Endringer 1. omdrev	33 %	27 %	0 %	32 %	18 %	15 %	7 %	24 %
Endringer 2. omdrev	37 %	35 %	50 %	42 %	21 %	17 %	7 %	30 %
Endringer 3. omdrev	43 %	55 %	50 %	63 %	38 %	34 %	17 %	48 %
A-stor endring	10 %	4 %	0 %	6 %	4 %	0 %	0 %	4 %
B-middels endring	10 %	25 %	0 %	27 %	12 %	9 %	4 %	19 %
C-liten endring	24 %	26 %	50 %	30 %	23 %	26 %	13 %	25 %
Antall gjenstående	21	124	2	67	26	58	24	322
Andel av gjenstående	7 %	39 %	1 %	21 %	8 %	18 %	7 %	100 %

Figur 15: Endringer fordelt på bygningstyper

3.3 Tilstand

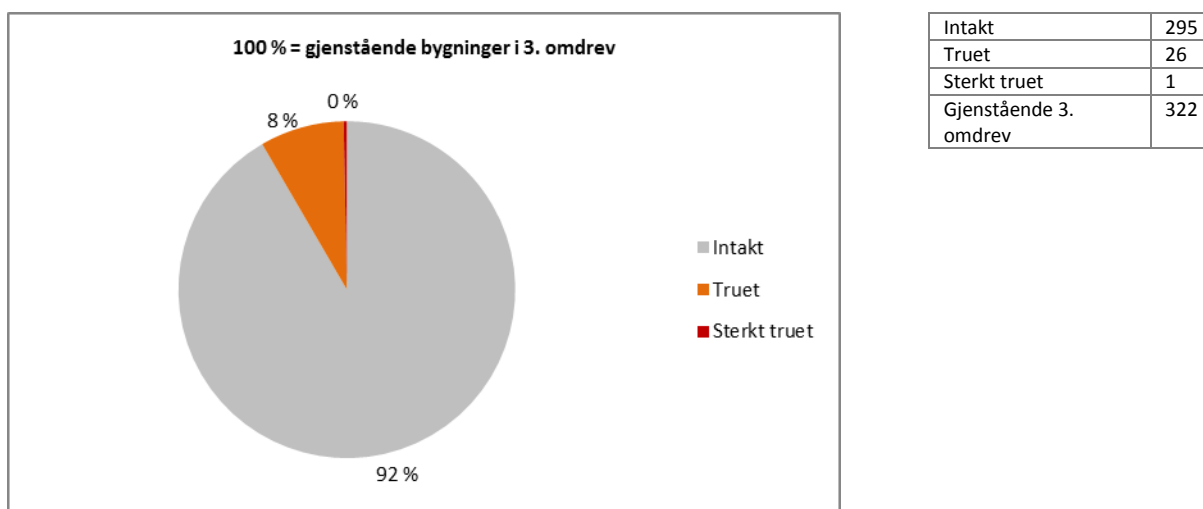
I dette kapitlet gjøres det rede for den bygningstekniske tilstanden for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 6.

Av undersøkelsesgrunnlaget på 345 bygninger i 3. omdrev, er 322 bygninger gjenstående, slik det er gjort rede for i kapittel 3.1.1.

3.3.1 Tilstand – samlet

Én av de 322 gjenstående bygningene er sterkt truet. I tillegg er 26 bygninger registrert som truet (8 %). I 2. omdrev var 10 % av de gjenstående bygningene sterkt truet.

Av de 35 bygningene som var truet i Samnanger i 2. omdrev, er det 8 som er tapt i 3. omdrev, mens 15 er registrert som truet. 12 bygninger som var truet i 2. omdrev, er nå registrert som intakt. 11 av bygningene som var intakt i 2. omdrev, er truet i 3. omdrev, og 1 er sterkt truet.

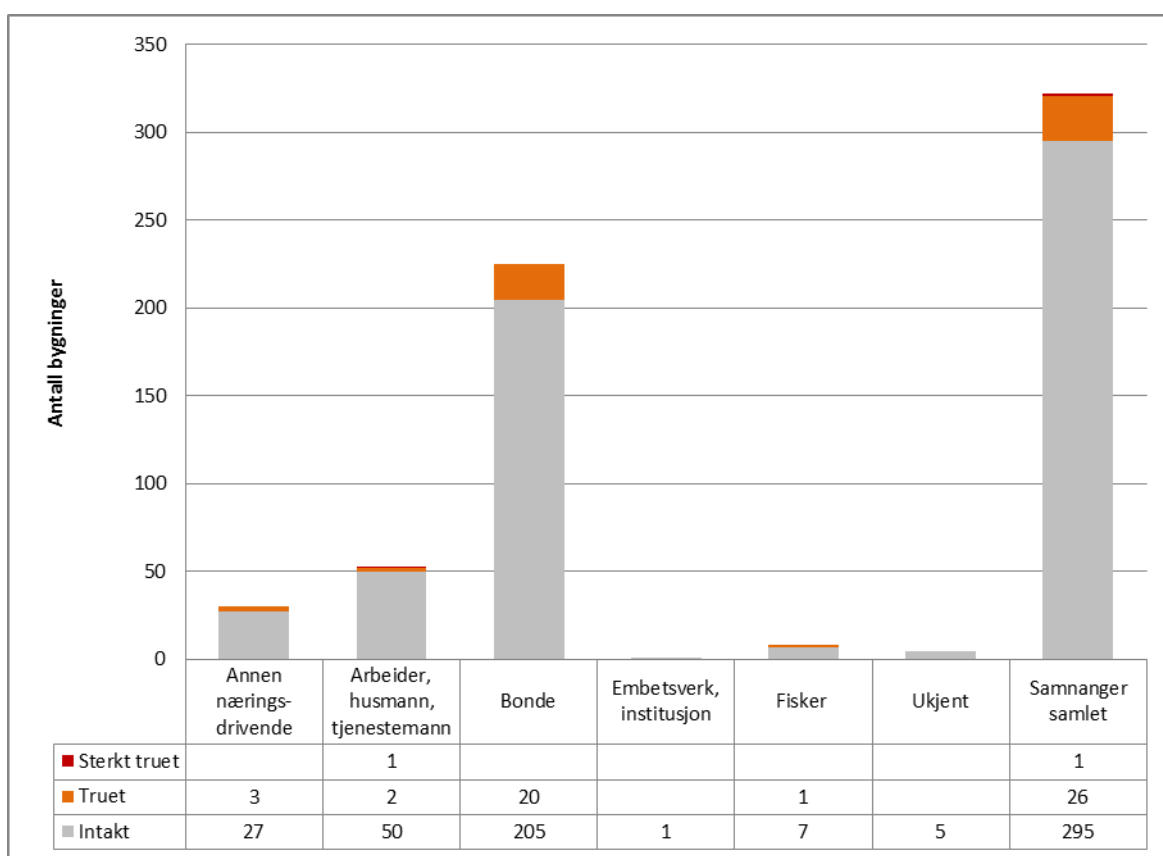

Figur 16: Bygningstilstand

3.3.2 Tilstand – sosial miljøsammenheng

Bondens bygninger utgjør 70 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune i 3. omdrev, og av disse bygningene er 9 % registrert som truet. 13 % av bygningene knyttet til fiske er truet og 10 % av bygningene i kategorien annen næringsdrivende. Én bygning er registrert som sterkt truet, og denne tilhører kategorien arbeider, husmann, tjenestemann.

	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Fisker	Ukjent	Samlet
Sterkt truet 2. omdrev	11 %	9 %	10 %	11 %	25 %	0 %	10 %
Sterkt truet 3. omdrev	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Truet 3. omdrev	10 %	4 %	9 %	0 %	13 %	0 %	8 %
Antall gjenstående	30	53	225	1	8	5	322
Andel av gjenstående	9 %	16 %	70 %	0 %	2 %	2 %	100 %

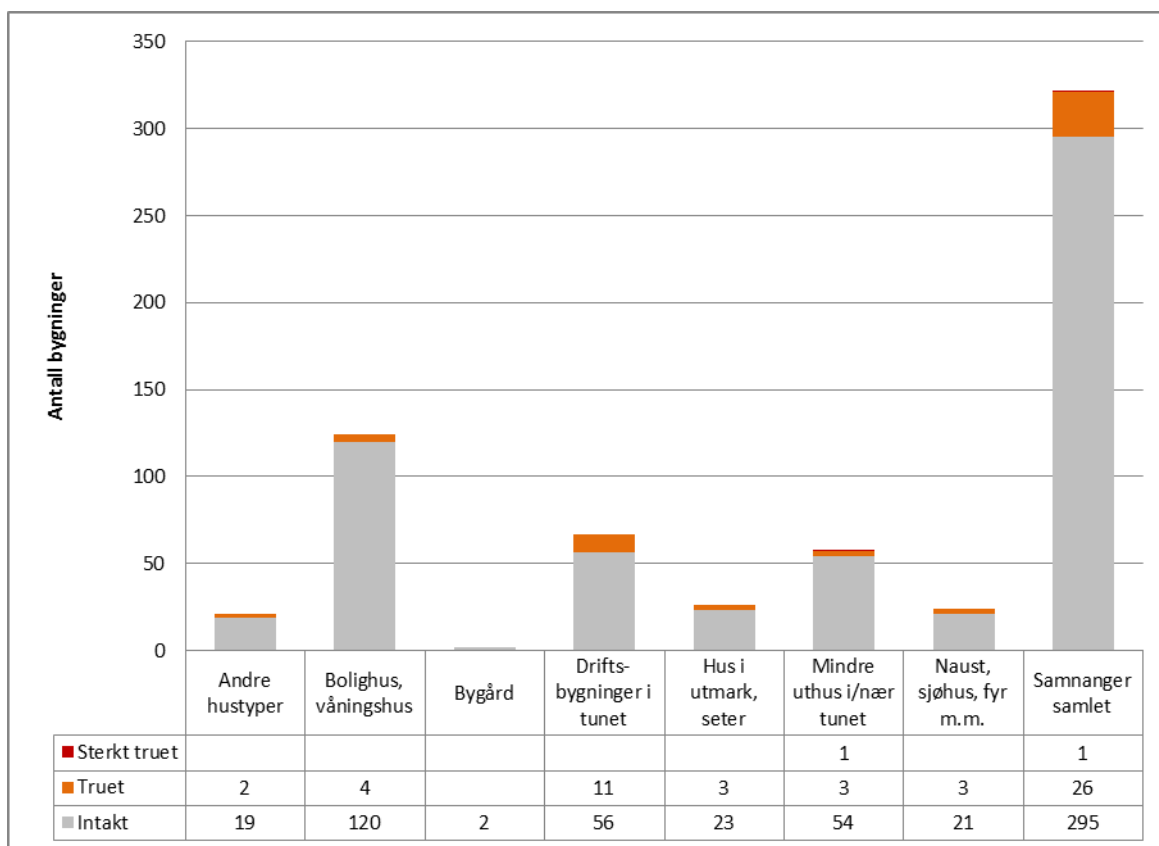
Figur 17: Bygningstilstand fordelt på sosial miljøsammenheng

3.3.3 Tilstand – bygningstyper

Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

Det er de større driftsbygningene i tunet (21 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger) som er mest utsatt for forfall i 3. omdrev, med 16 % truede. Av naustene (7 % av de gjenstående) er 13 % truet, og av utmarksbygningene (8 % av de gjenstående) er 12 % truet. Av bolighusene (39 % av de gjenstående) er 3 % truet. Én bygning er sterkt truet i Samnanger i 3. omdrev, og den tilhører kategorien mindre uthus i/nær tunet.

	Andre hustyper	Bolighus/våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark/seter	Mindre uthus i/nær tunet	Naust, sjøhus, fyr m.m.	Samlet
Sterkt truet 1. omdrev	7 %	5 %	0 %	15 %	9 %	14 %	14 %	10 %
Sterkt truet 2. omdrev	13 %	6 %	0 %	14 %	10 %	14 %	12 %	10 %
Sterkt truet 3. omdrev	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %
Truet 3. omdrev	10 %	3 %	0 %	16 %	12 %	5 %	13 %	8 %
Antall gjenstående	21	124	2	67	26	58	24	322
Andel av gjenstående	7 %	39 %	1 %	21 %	8 %	18 %	7 %	100 %

Figur 18: Bygningstilstand fordelt på bygningstyper

12420002096: SEFRAK-bygningene i undersøkelsen er fra en tid da fjorden var den viktigste kommunikasjonsåren i Samnanger kommune. Naust og sjøhus utgjorde 8 % av undersøkelsesgrunnlaget i 3. omdrev. 2 av til sammen 26 bygninger var tapt og 3 er registrert som truet, men ingen er sterkt truet. Foto: RM/NIKU 2014

12420002045: Tapsandelen for naust og sjøhus har ligget noe over tapsgjennomsnittet for kommunen i alle tre omdrev, men de fleste blir vedlikeholdt, og i 3. omdrev er 21 av 24 gjenstående SEFRAK-naust i god stand. Foto: ÅD/NIKU 2014

4 Geografiske variasjoner

I dette kapitlet gjøres det rede for geografiske variasjoner av tap, endring og tilstand for SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune i 3. omdrev. De geografiske kategoriene som er analysert er Tysse tettsted og spredtbygde områder. Se tabell i vedlegg 2 for detaljert resultatoversikt for alle registreringskretsene.

Spredtbygd	Tysse tettsted
001-008	009
010	

Oversikt over hvilke kretser som inngår i de geografiske kategoriene.

12420009057: 13 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune ligger i Tysse tettsted. Foto: ÅD/NIKU 2014

12420007043: 87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger ligger i spredtbygde områder, 70 % på gårdsbruk. Tapsandelen er høyere i spredtbygde områder (7 % tap) enn i Tysse tettsted (2 % tap). Foto: ÅD/NIKU 2014

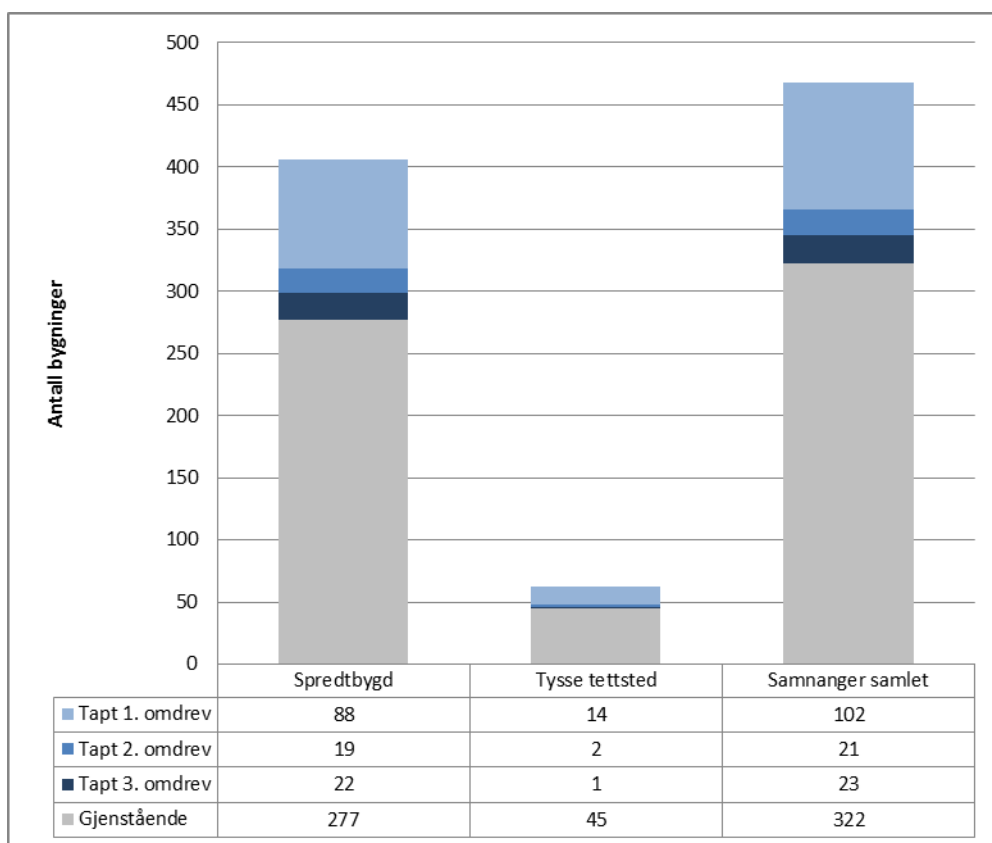
4.1 Tap og geografiske variasjoner

I dette kapitlet gjøres det rede for geografiske variasjoner for tap av SEFRAK-bygninger i Samnanger kommune. Av undersøkelsesgrunnlaget på 345 bygninger i 3. omdrev, er 23 bygninger tapt, som tilsvarer en tapsandel på 7 %. Tapsprosenten i 3. omdrev i Samnanger er dermed noe høyere enn i 2. omdrev, da den var på 6 %, men klart lavere enn i 1. omdrev, da den var på 22 %.

4.1.1 Tap – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted

87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune ligger i spredtbygde områder. Som i 2. omdrev er tapsprosenten i 3. omdrev høyere i disse områdene enn i sentrumsområdene (7 % mot 2 % i Tysse tettsted).

	Spredtbygd	Tysse tettsted	Samnanger samlet
Tapt 1. omdrev	22 %	23 %	22 %
Tapt 2. omdrev	6 %	4 %	6 %
Tapt 3. omdrev	7 %	2 %	7 %
Antall bygn 3. omdrev	299	46	345
Andel av totalt 3. omd	87 %	13 %	100 %

Figur 19: Tapte bygninger fordelt på Tysse tettsted og spredtbygde områder

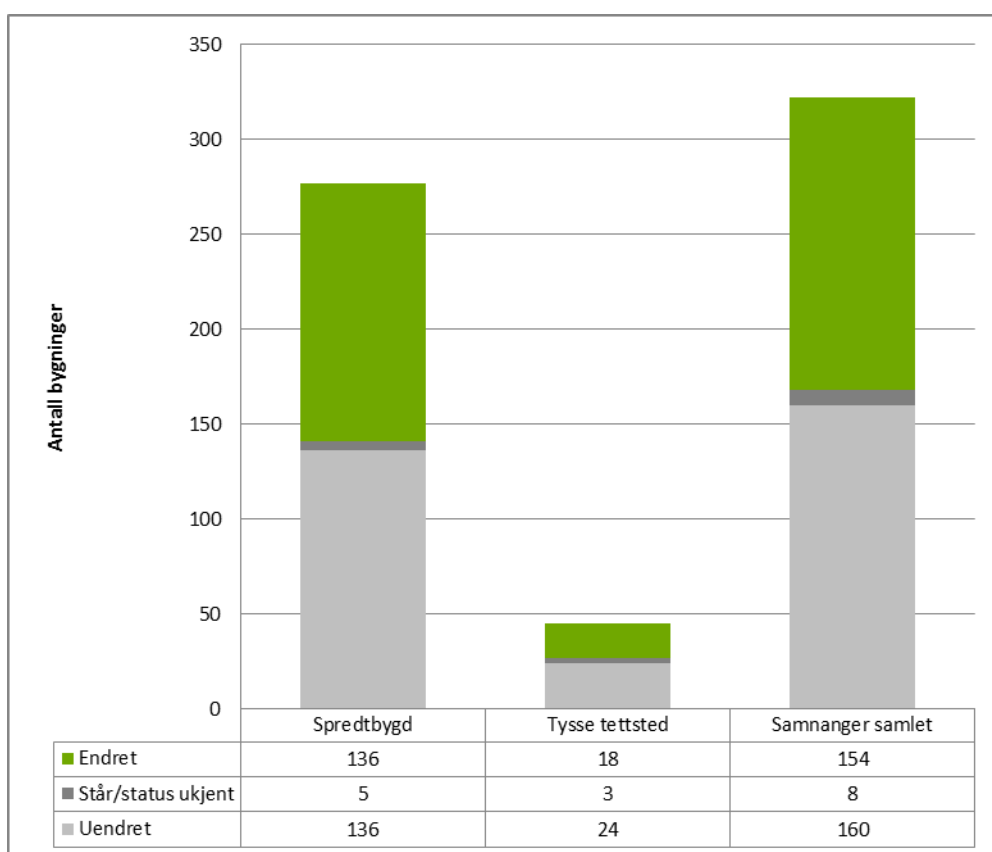
4.2 Endringer og geografiske variasjoner

I dette kapitlet gjøres det rede for geografiske variasjoner av endring for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune. I 3. omdrev er 48 % av de gjenstående bygningene endret (alle endringstyper).

4.2.1 Endring – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted

Endringstakten har økt raskest i spredtbygde områder, slik at andelen endrete SEFRAK-bygninger nå er blitt enda noe høyere i spredtbygde områder enn i Tysse tettsted (49 % mot 40 % i 3. omdrev, 29 % mot 27 % i 2. omdrev).

	Spredtbygd	Tysse tettsted	Samnanger samlet
Endringer 1. omdrev	24 %	27 %	24 %
Endringer 2. omdrev	29 %	27 %	30 %
Endringer 3. omdrev	49 %	40 %	48 %
Antall gjenstående	277	45	322
Andel av gjenstående	86 %	14 %	100 %

Figur 21: Endringer fordelt på Tysse tettsted og spredtbygde områder

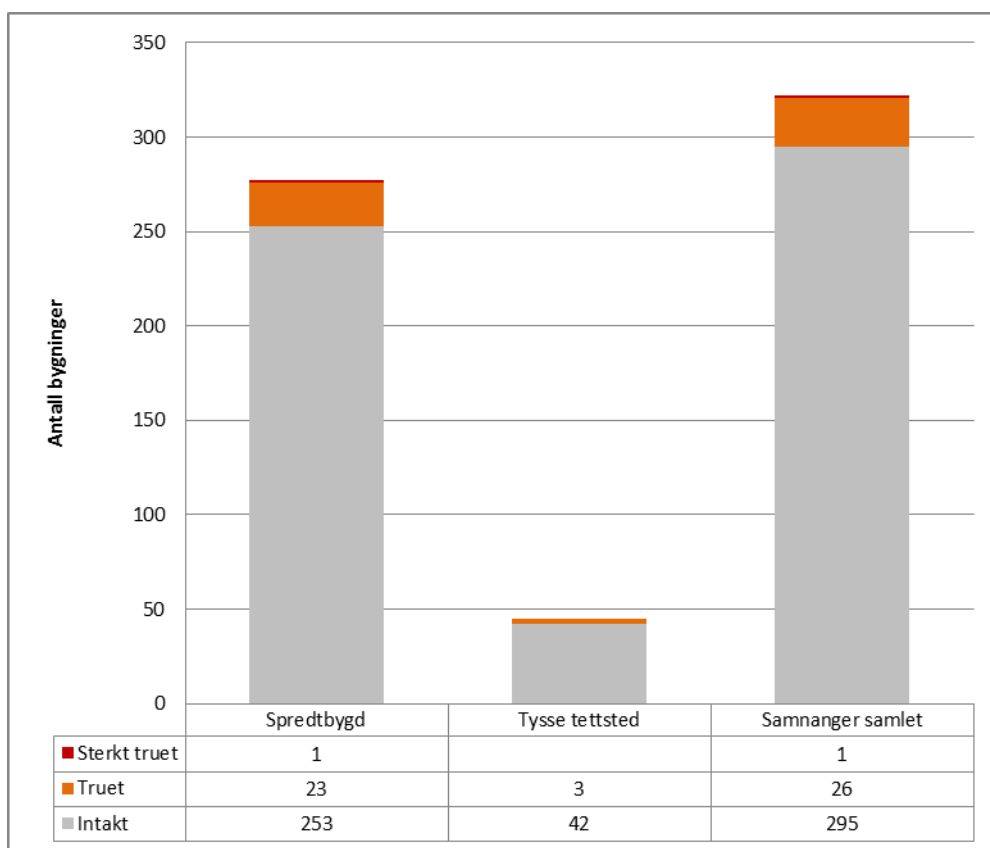
4.3 Tilstand og geografiske variasjoner

I dette kapittelet gjøres det rede for geografiske variasjoner når det gjelder tilstanden for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Samnanger kommune. Én bygning er sterkt truet i 3. omdrev (0 %). I 2. omdrev var andelen sterkt truete på 10 %. I 3. omdrev er i tillegg 9 % av bygningene registrert som truet.

4.3.1 Tilstand – områder: Spredtbygde områder/Tysse tettsted

Som i 2. omdrev er andelen truete bygninger høyere i spredtbygde områder enn i Tysse tettsted, men forskjellen er nesten utjevnet i 3. omdrev (8 % truete i spredtbygde områder mot 7 % i Tysse tettsted).

	Spredtbygd	Tysse tettsted	Samnanger samlet
Sterkt truet 2. omdrev	12 %	2 %	10 %
Sterkt truet 3. omdrev	0 %	0 %	0 %
Truet 3. omdrev	8 %	7 %	8 %
Antall gjenstående	277	45	322
Andel av gjenstående	86 %	14 %	100 %

Figur 23: Bygningstilstand fordelt på Tysse tettsted og spredtbygde områder

5 Utvikling og tendenser

5.1 Utviklingen i kommunen

Befolkning og bosetting

Folketallet i Samnanger kommune var i 2014 på 2 436. Mellom første kontrollregistrering i 2004 og andre i 2009 steg folketallet med 100 personer, og fra 2009 til 2014 med ytterlige 36. I følge Statistisk sentralbyrås tall for framskrevet folkemengde ved middels nasjonal vekst, vil folketallet i Samnanger kommune ha steget til 2 697 innbyggere i 2040. Andel av befolkningen i tettbygde strøk har steget fra 43 % i 2009 til 45 % i 2014.⁸

Kommunen har to tettsteder, Tysse og Bjørkheim, begge med handel- og servicetilbud. Tysse er kommunesenter, og her ligger også Samnanger fabrikker (SAFA), som er en hjørnesteinsbedrift i kommunen. Hovednæringer i Samnanger har tradisjonelt vært tekstilindustri og kraftproduksjon, service og jordbruk. Eksempel på nyere virksomheter er fiskeoppdrett, treindustri og betongindustri.⁹ Mer enn halvparten av den yrkesaktive befolkningen pendler til andre kommuner, og i kommuneplanen fremheves etablering av nye arbeidsplasser i Samnanger som et hovedmål. Når det gjelder framtidig utbygging er det avsatt areal til større boligbygging på Lønnebakken og Reistad, og i tillegg er det lagt opp til flere små byggefelt i de fleste grendene i kommunen.¹⁰

Kulturminner og planforhold

Samnanger kommune har tilgang til originalmaterialet fra den opprinnelige SEFRAK-registreringen, og SEFRAK-data er tilgjengelig i Matrikkelen.

På et overordnet plannivå, i retningslinjene til kommuneplanen for Samnanger, heter det at restaurering, tilbygg og nybygg skal innordne seg hovedform i eksisterende bygg og landskap, og miljøtilpasning blir fremhevet som overordnet prinsipp.¹¹

Samnanger kommune startet høsten 2011 en kulturminneregistrering som la grunnlaget for Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020. Kulturminneplanen inneholder et handlingsprogram for kommunens arbeid med kulturminner, basert på en uprioritert og ikke uttømmende liste over viktige kulturminner i kommunen. I planen heter det at kulturminner og kulturmiljø med stor lokal eller regional verdi bør vernes ved regulering til omsynssone, eller i samarbeid med eier, og at et generelt riveforbud bør gjelde for særlig verneverdige kulturminner. Det heter videre at alle bygg og anlegg fra før 1950 vil være potensielt verneverdige, og at spørsmål om endring, riving og andre byggetiltak bør vurderes i hvert enkelt tilfelle.¹²

Planstatus for undersøkte bygninger i kommunen

18 av bygningene som inngår i 3. omdrev av kontrollregistreringen i Samnanger kommune ligger innenfor spesialområde bevaring av anlegg i reguleringsplan etter plan- og bygningsloven. Blant disse bygningene er én registrert med middels endring (B-endring) og 5 med liten endring (C-endring).

⁸ Statistisk sentralbyrå: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>. Lest 03.09.14

⁹ Samnanger kommunes hjemmeside: <https://www.samnanger.kommune.no>. Lest 01.12.14

¹⁰ Kommuneplan Samnanger kommune 2007-2017, s 20 og 24.

¹¹ Samnanger kommune kommuneplan 2004-2014. Planføresegner m/retningslinjer og detaljkart, pkt. 8.

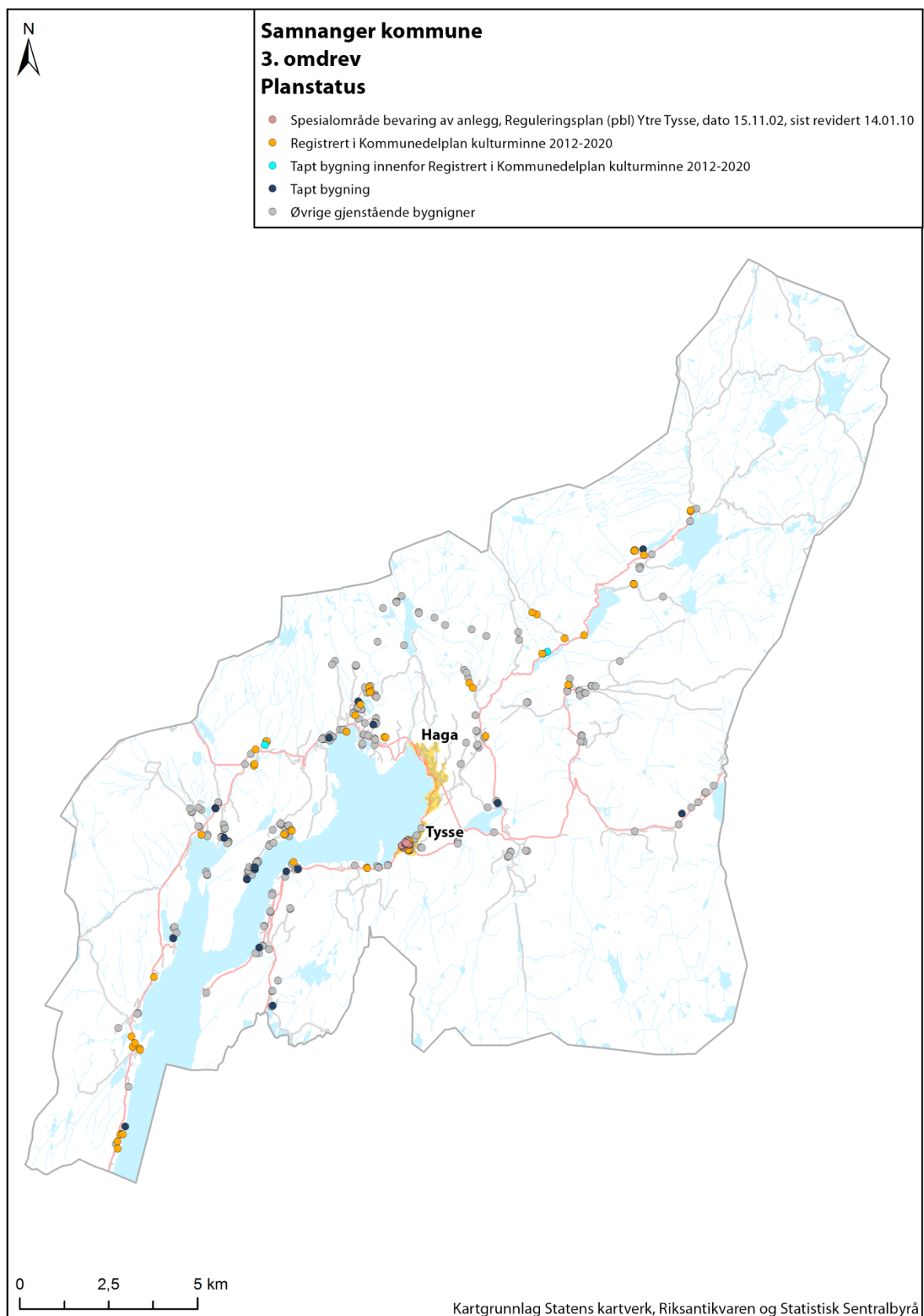
¹² Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020. Samnanger 2013, s 4 og 10.

12420007080: Den SEFRAK-registrerte brakeløa ved Riksvei 7 i Eikedalen er en av bygningene som inngår i kommunedelplanens liste over verneverdige kulturminner. Foto: ÅD/NIKU 2014

12420003068,69: Notholmen ligger innerst i fjorden mellom Årland og Bjørkheim. Naustet er istandsatt og beskrives i Kommunedelplan for kulturminne som et signalbygg og viktig lokalt kulturminne i Samnanger. Foto: RM/NIKU 2014

5.2 Tendenser i trusselbildet

23 SEFRAK-bygninger er tapt i Samnanger kommune i 3. omdrev. Dette tilsvarer en tapsandel på 7 %, som er høyere enn i 2. omdrev (6 % tap), men lavere enn i 1. omdrev (22 % tap). 8 av de tapte bygningene ble registrert som truet i 2. omdrev. Andelen endrete bygninger har økt markant siden 2. omdrev (fra 30 % til 48 %), men andelen sterkt endrete bygninger (4 %) er lav i forhold til andelen bygninger med små endringer (25 %).

Av de 18 kommunene som inngår i kontrollregistreringen i *Gamle hus da og nå*, har Samnanger den høyeste tapsandelen i 3. omdrev (7 %), og det samme var tilfelle i 2. omdrev (6 %). Av de ulike bygningstypene er det høyest tapsandel for utmarksbygninger, mindre uthus og naust i 3. omdrev (henholdsvis 10 %, 9 % og 8 %), og det akkumulerte tapet for disse bygningstypene er markant høyere enn gjennomsnittet i kommunen (henholdsvis 46 %, 40 % og 41 % mot 31 %). Tapsandelen for bolighusene ligger noe lavere (6 % tap), men også i denne bygningsgruppen er tapsandelen høyere enn i de øvrige 17 kontrollkommunene. De høye tapstallene i Samnanger må sees i sammenheng med økt arbeidspending og en generell tilbakegang for landbruk og fiske som næringsveier i kommunen. 87 % av SEFRAK-bygningene i Samnanger ligger i spredtbygde områder, og 92 % av bygningene er opprinnelig knyttet til landbruk, fiske og fangst, slik at en stor del av SEFRAK-bygningene i undersøkelsen vil være berørt av slike næringsmessige endringer. Selv om tapsandelen for de større driftsbygningene på gårdsbrukene har sunket i 3. omdrev, er et relativt høyt antall registrert som truet (16 %), slik at det er grunn til å forvente økt tapstakt for denne bygningsgruppen i årene fremover. Årsaken til forfall og tap av landbruksbygninger kan være både fraflytting og funksjonstømming som følge av strukturelle endringer og effektivisering av landbruket, med sammenslåing av driftsenheter. Det er også nærliggende å tenke seg at et fuktig kystklima og brattlendt, vanskelig tilgjengelig terreng har innvirkning på tapstallene, et inntrykk som forsterkes av at de spredtbygde områdene har høyere tapsandel enn sentrumsområdene (7 % mot 2 % i Tysse tettsted). Et annet moment er at SEFRAK-husene i undersøkelsen ble bygd i en tid da fjorden var den viktigste kommunikasjonsåren, og at med veitbyggingen har mange hus som var knyttet til sjøveien blitt overflødige.

12420004032: Utmarksbygningene er spesielt utsatt, ettersom seterdriften er marginalisert. I Samnanger er det høyest tapsandel i denne bygningsgruppen i 3. omdrev (10 %) og høyest akkumulert tap (46 % mot 31 %). Foto: ÅD/NIKU 2014

6 Samlet resultatoversikt MOV 2014

I dette kapittelet gjøres det rede for det samlede resultatet av kontrollregistreringen i 3. omdrev for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg kommune.

Det samlede antall bygninger i undersøkelsesgrunnlaget i 3. omdrev var 2770. I 2. omdrev var det samlede antallet 2912 og i 1. omdrev 3403. Gjenstående bygninger i 3. omdrev er 2628.

6.1 Kvantitative forandringer

Til sammen er 142 bygninger tapt i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg kommune i 3. omdrev. Dette tilsvarer en tapsandel på 5 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev og et årlig tap på 1 %. Til sammenligning var tapsandelen på 5 % i 2. omdrev og 14 % i 1. omdrev.

80 bygninger er sterkt endret (A-endring). Dette tilsvarer 3 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev. 451 bygninger er middels endret (B-endring). Dette tilsvarer 17 %. Flesteparten av de endrete bygningene, nærmere bestemt 837, er registrert med minste endringsgrad (C-endring), noe som tilsvarer 32 % av de gjenstående. Av de sterkt endrete bygningene (A-endring) er det 5 hvor deler av huset er revet, og av de middels endrete bygningene (B-endring), er det 21 hvor deler av huset er revet, og 11 som er tilbakeført til eldre uttrykk. I tillegg er det 14 av de lite endrete bygningene (C-endring) som er tilbakeført til eldre uttrykk, og en som er dokumentert stilhistorisk tilbakeført.

44 bygninger er sterkt truet. Dette tilsvarer 2 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev. I tillegg er 188 bygninger registrert som truet. Dette tilsvarer 7 %, som er samme andel som i 2. omdrev.

Til sammen er 265 bygninger tapt, sterkt truet og sterkt endret (A-endring) i 3. omdrev (en av bygningene er både sterkt endret og sterkt truet). Dette utgjør 10 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev.

1027 bygninger er uendret og ikke truet. Dette tilsvarer 40 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev.

Kommunevis variasjoner

Tapsprosenten er høyest i Samnanger kommune (7 %). Deretter kommer Holmestrand (6 %) og Sarpsborg (5 %), mens Bø ligger best an i 3. omdrev (3 %). Det samme mønsteret så man også i 2. omdrev.

Når det gjelder tilstanden for de gjenstående bygningene, er det størst andel sterkt truede SEFRAK-bygninger i Bø og Sarpsborg kommune (2 %), og lavest andel i Samnanger kommune (0 %), mens Holmestrand har 1 % sterkt truede.

Sarpsborg kommune har høyest andel endrete bygninger av de fire kommunene (58 %). Deretter følger Holmestrand (56 %) og Samnanger (48 %), mens Bø har lavest andel endrete (40 %).

Andelen SEFRAK-bygninger som er uendret og intakt har sunket i alle fire kommuner. I Sarpsborg har andelen intakte og uendrete sunket fra 42 % til 31 %, i Holmestrand fra 47 % til 38 %, i Samnanger fra 45 % til 41 %, og i Bø fra 57 % til 50 %.

Samlet resultatoversikt MOV 2014

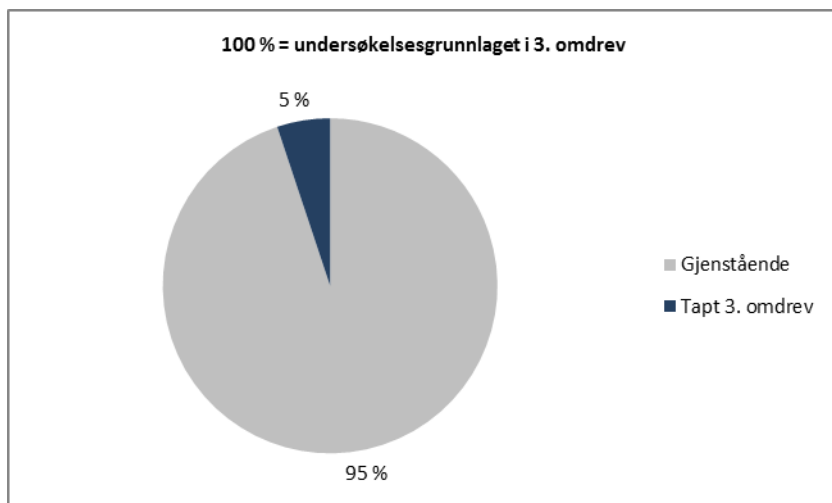
Kommune	Under-søkt 1. omd	Tapt 1. omdrev		Under-søkt 2. omd	Tapt 2. omdrev		Under-søkt 3. omd	Tapt 3. omdrev		Snitt tap pr år 3. omdrev		Gjenstående 3. omd
		Antall	%		Antall	%		Antall	%	Antall	%	
Bø	803	111	14 %	692	29	4 %	663	21	3 %	4,2	0,6 %	642
Holmestrand	477	46	10 %	431	16	4 %	415	24	6 %	4,8	1,2 %	391
Samnanger	468	102	22 %	366	21	6 %	345	23	7 %	4,6	1,3 %	322
Sarpsborg	1655	232	14 %	1423	76	5 %	1347	74	5 %	14,8	1,1 %	1273
Samlet 2014	3403	491	14 %	2912	142	5 %	2770	142	5 %	28,4	1,0 %	2628

Samlet resultat for tap i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg 1., 2. og 3. omdrev

Kommune	Gjenstående 3. omdrev	A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%		Antall	%	Antall	%
Bø	642	17	3 %	77	12 %	160	25 %	12	13	2 %	55	9 %
Holmestrand	391	13	3 %	69	18 %	137	35 %	4	4	1 %	21	5 %
Samnanger	322	12	4 %	60	19 %	82	25 %	8	1	0 %	26	8 %
Sarpsborg	1273	38	3 %	245	19 %	458	36 %	23	26	2 %	86	7 %
Samlet 2014	2628	80	3 %	451	17 %	837	32 %	47	44	2 %	188	7 %

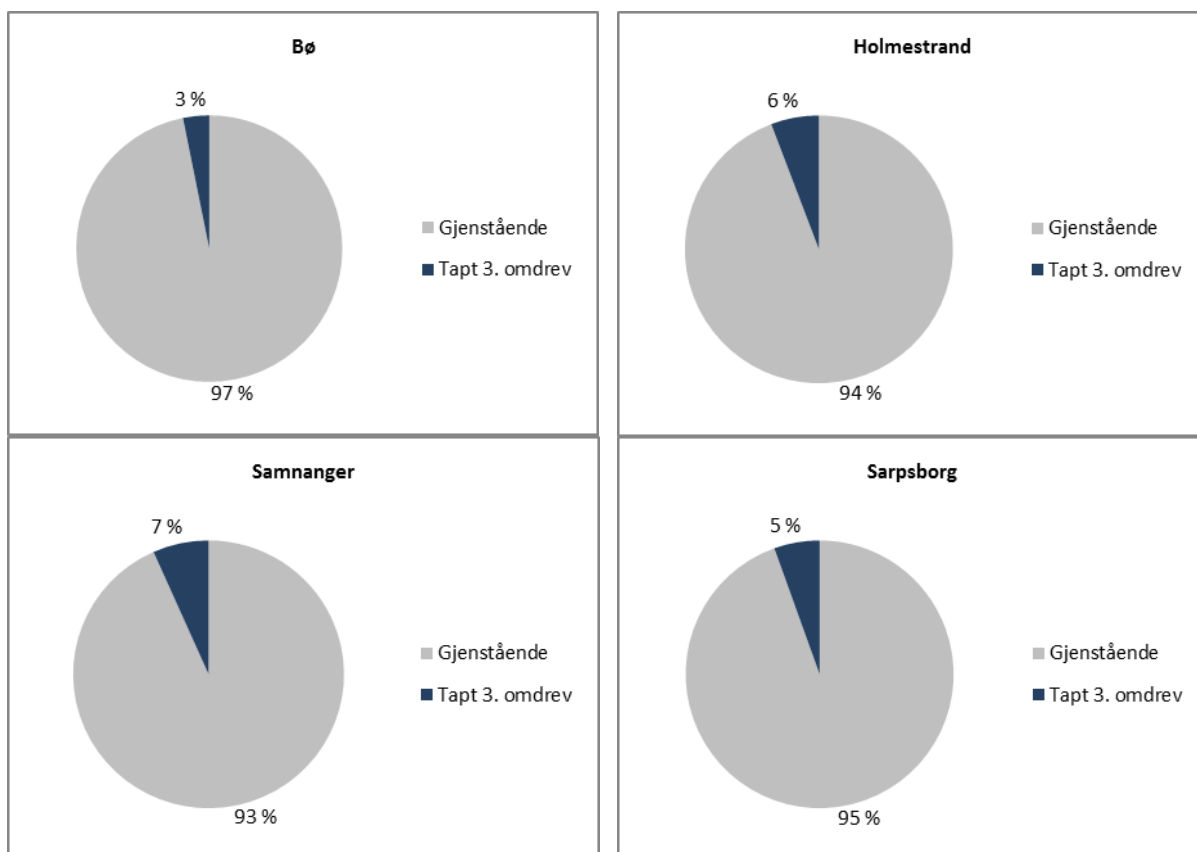
Samlet resultat for endringer og tilstand i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg 3. omdrev

Samlet resultat tap

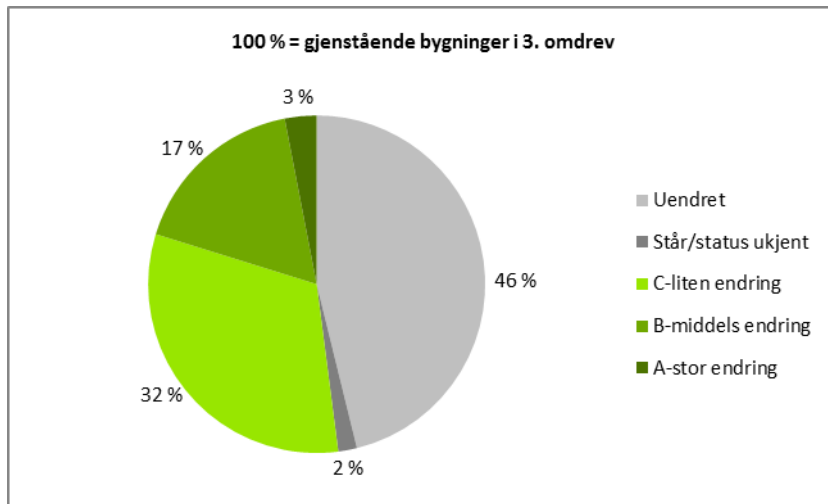
Totalt 3. omdrev	2770
Tapt 3. omdrev	142
Gjenstående	2628

Figur 25: Tapte og gjenstående bygninger. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

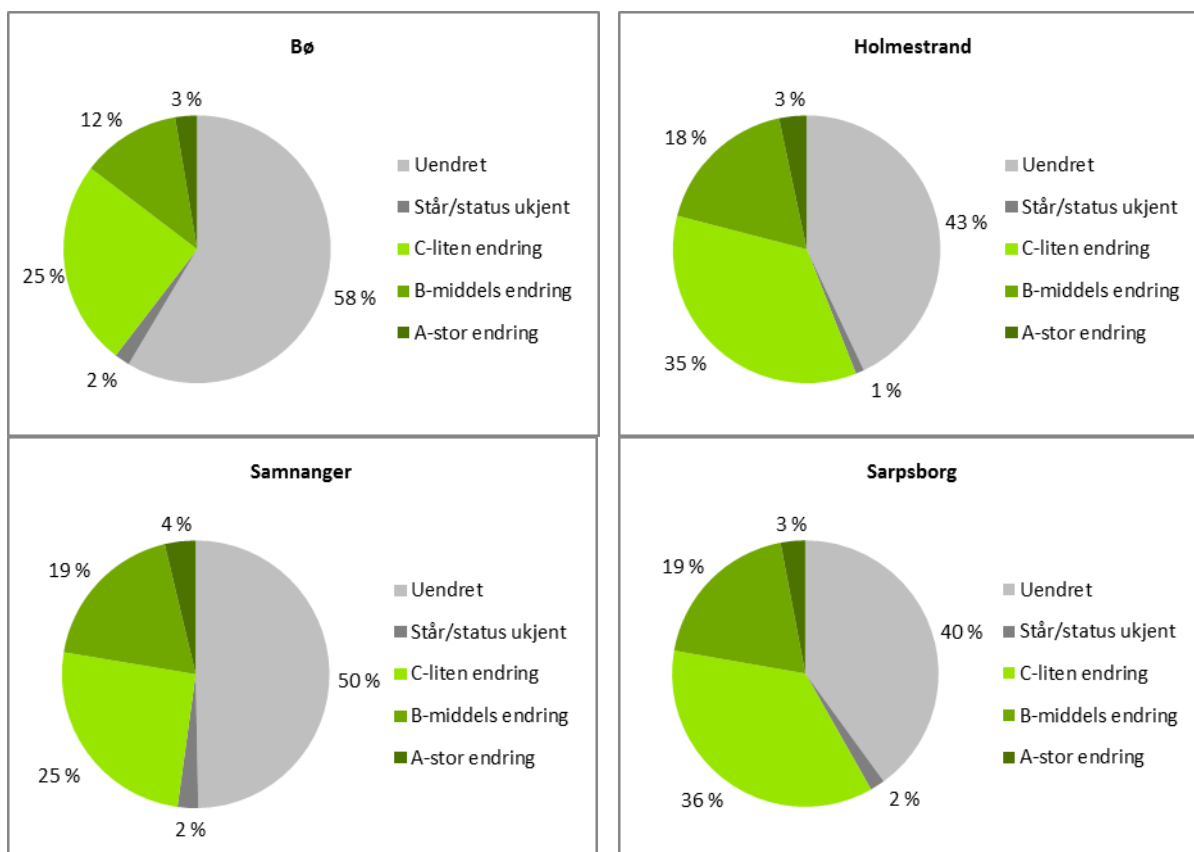
Figur 26: Tapte og gjenstående bygninger. Kommunevis resultat

Samlet resultat endring

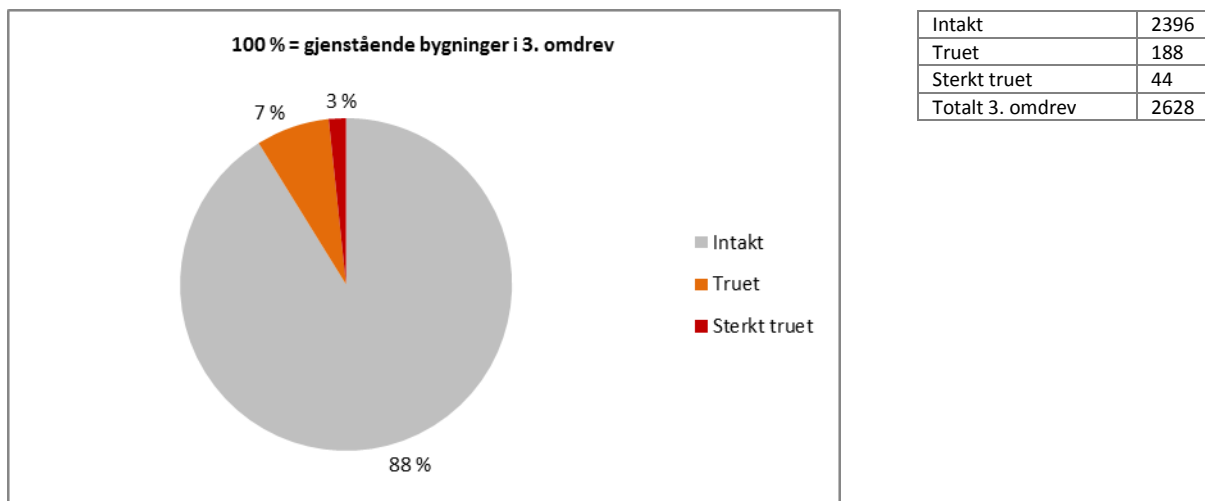
Uendret	1213
Står/ukjent endringsgrad	47
C-liten endring	837
B-middels endring	451
A-stor endring	80
Totalt 3. omdrev	2628

Figur 27: Endringer. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

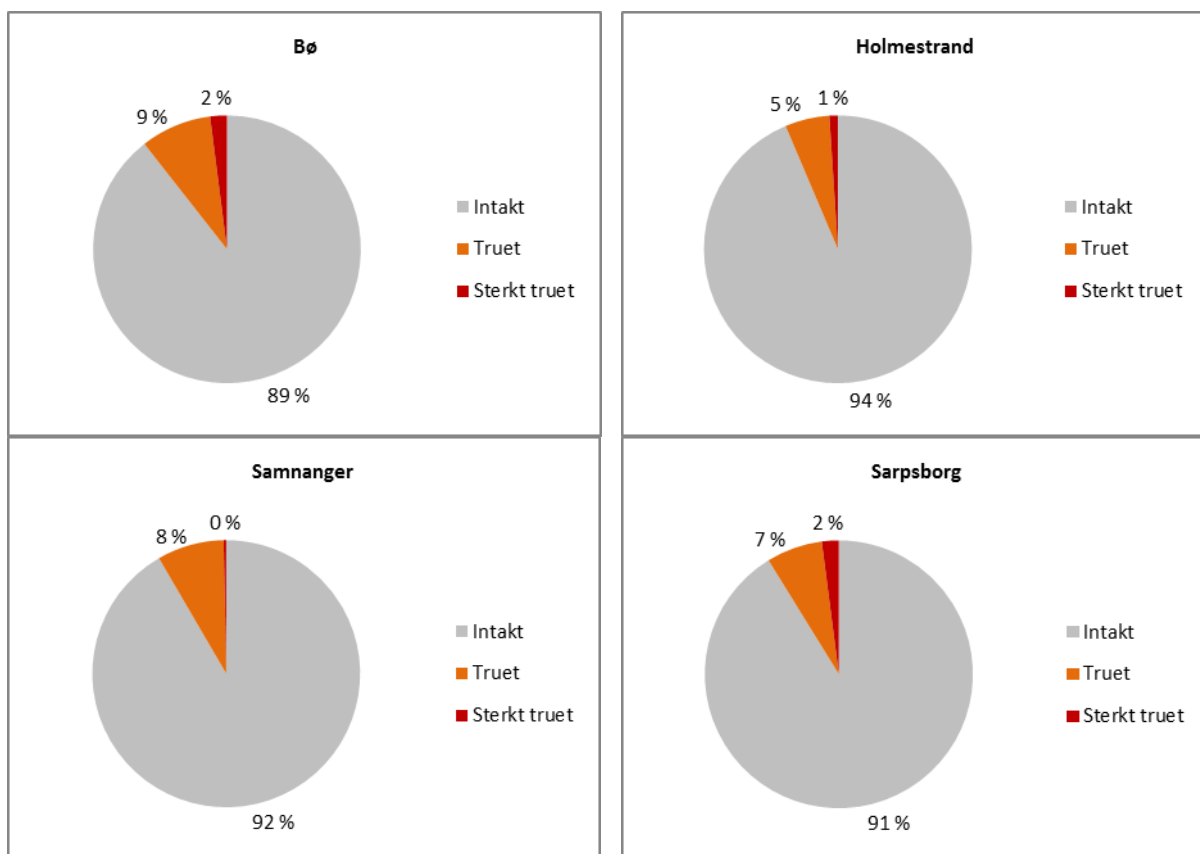

Figur 28: Endringer. Kommunevise resultat

Samlet resultat tilstand

Figur 29: Bygningstilstand. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

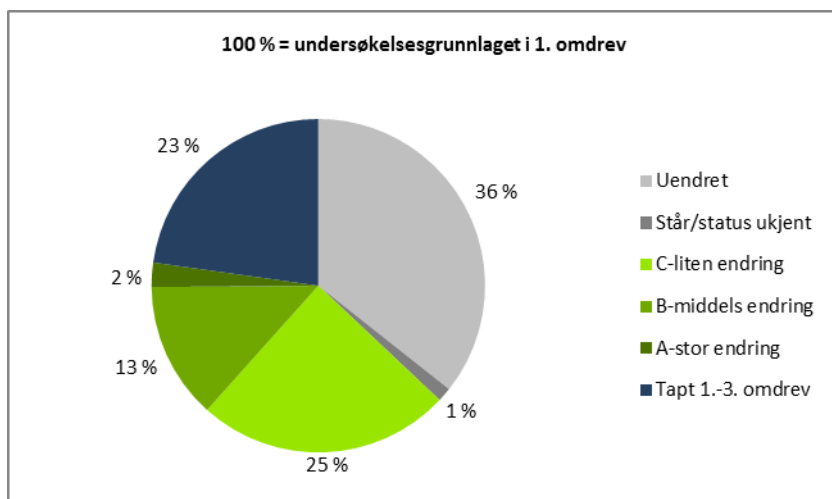

Figur 30: Bygningstilstand. Kommunevise resultat

Samlet resultat akkumulert

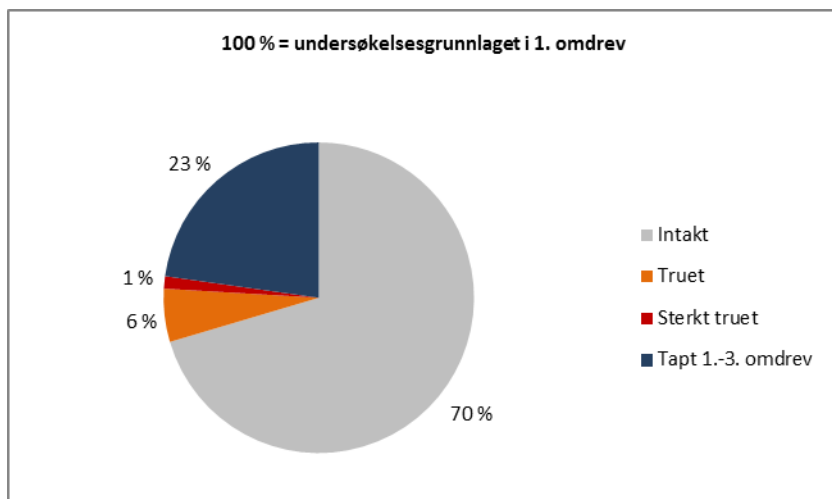
Med utgangspunkt i alle bygningene som inngikk i undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev, er akkumulert andel tapte bygninger i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg kommune etter 3. omdrev på 23 %, mot 19 % i 2. omdrev og 14 % i 1. omdrev.

Akkumulert andel bygninger som er tapt, sterkt truet og sterkt endret (A-endering) etter 3. omdrev er 26 %, som i 2. omdrev, mens denne andelen var på 21 % i 1. omdrev. Tar man også med bygningene som er registrert som truet, blir andelen i 3. omdrev på 32 %.

Uendret	1213
Står/ukjent endringsgrad	47
C-liten endring	837
B-middels endring	451
A-stor endring	80
Tapt 1.-3. omdrev	775
Totalt 1. omdrev	3403

Figur 31: Akkumulert tap og endringer. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

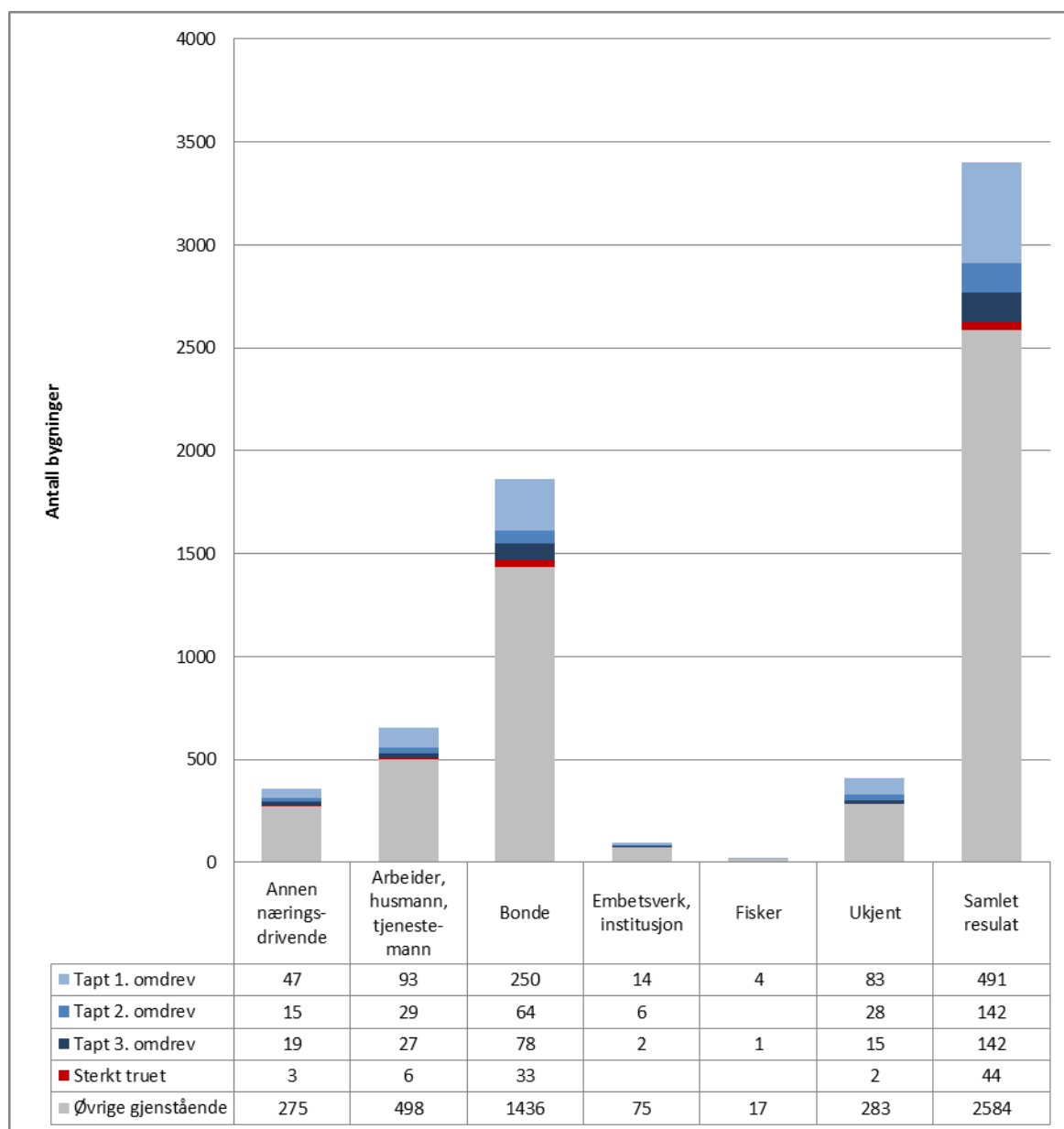
Intakt	2396
Truet	188
Sterkt truet	44
Tapt 1.-3. omdrev	775
Totalt 1. omdrev	3403

Figur 32: Akkumulert tap og bygningstilstand. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

6.2 Kvalitative forandringer

6.2.1 Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng

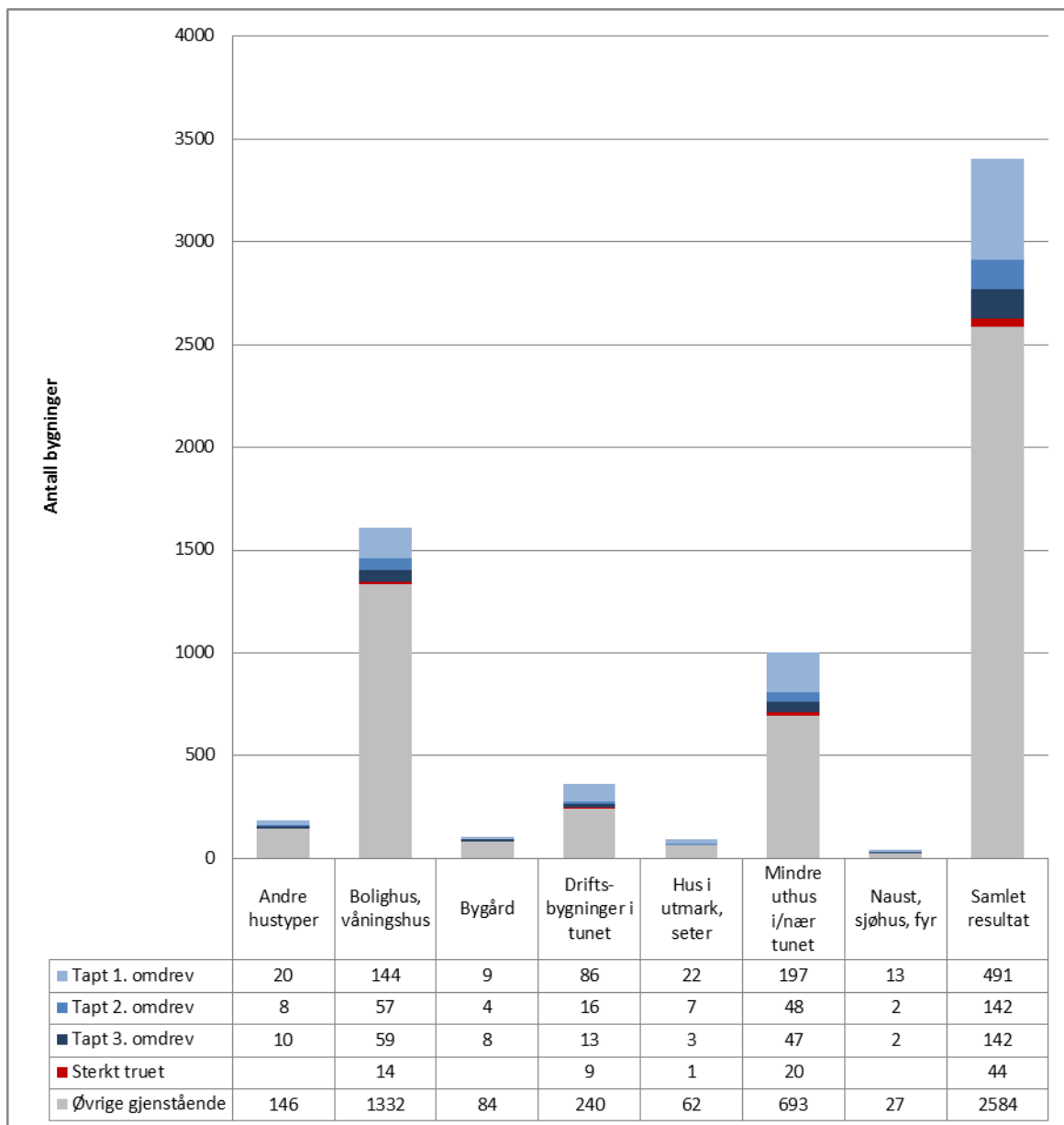
	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Fisker	Ukjent	Samlet
Tapt 1. omdrev	1 %	3 %	7 %	0 %	0 %	2 %	14 %
Tapt 2. omdrev	1 %	1 %	2 %	0 %	0 %	1 %	5 %
Tapt 3. omdrev	6 %	5 %	5 %	3 %	6 %	5 %	5 %
Sterkt truet 3. omdrev	1 %	1 %	2 %	0 %	0 %	1 %	2 %
Antall bygn 3. omdrev	297	531	1547	77	18	300	2770
Andel av totalt 3. omd	11 %	19 %	56 %	3 %	1 %	11 %	100 %

Figur 33: Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike sosiale miljøsammenhenger. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

6.2.2 Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper

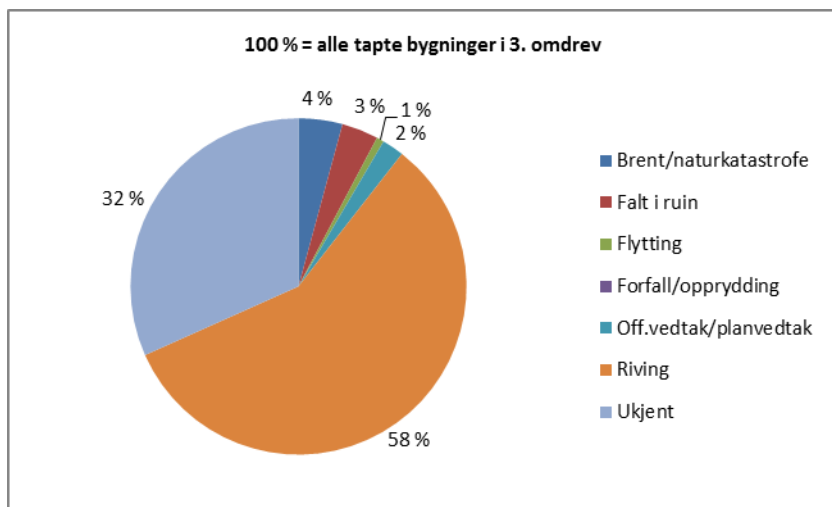
	Andre hustyper	Bolighus/våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark/seter	Mindre uthus i/nær tunet	Naust, sjøhus, fyr m.m.	Samlet
Tapt 1. omdrev	1 %	4 %	0 %	3 %	1 %	6 %	0 %	14 %
Tapt 2. omdrev	0 %	2 %	0 %	1 %	0 %	2 %	0 %	5 %
Tapt 3. omdrev	6 %	4 %	9 %	5 %	5 %	6 %	7 %	5 %
Sterkt truet	0 %	1 %	0 %	3 %	2 %	3 %	0 %	2 %
Antall bygn 3. omdrev	156	1405	92	262	66	760	29	2770
Andel av totalt 3. omd	6 %	51 %	3 %	9 %	2 %	27 %	1 %	100 %

Figur 34: Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike bygningstyper. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

6.2.3 Tapsårsaker

For 32 % av de tapte bygningene i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg i 3. omdrev er tapsårsaken ukjent. 58 % av de tapte bygningene er revet, 3 % har falt i ruin og 1 % er flyttet. 2 % av tapene er en følge av offentlige vedtak, og for 4 % er tapsårsaken brann.

Brent/naturkatastrofe	6
Falt i ruin	5
Flytting	1
Forfall/opprydding	0
Off. vedtak/planvedtak	3
Riving	82
Ukjent	45
Totalt	142

Figur 35: Tapsårsaker. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

Figurliste

1. Tapte og gjenstående bygninger
2. Endrete og uendrete bygninger
3. Bygningstilstand
4. Akkumulert tap og endringer
5. Akkumulert tap og bygningstilstand
6. Undersøkellesgrunnlaget i Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer
7. Undersøkellesgrunnlaget i Samnanger i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer
8. Tapte og gjenstående bygninger
9. Akkumulert tapte og gjenstående bygninger
10. Tapte bygninger fordelt på samfunnssektor
11. Tapte bygninger fordelt på sosial miljøsammenheng
12. Tapte bygninger fordelt på bygningstype
13. Tapsårsaker
14. Endringer
15. Endringer fordelt på bygningstyper
16. Bygningstilstand
17. Bygningstilstand fordelt på sosial miljøsammenheng
18. Bygningstilstand fordelt på bygningstyper
19. Tapte bygninger fordelt på områder
20. Uaktuelt for denne kommunen
21. Endringer fordelt på områder
22. Uaktuelt for denne kommunen
23. Bygningstilstand fordelt på områder
24. Uaktuelt for denne kommunen
25. Tapte og gjenstående bygninger. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
26. Tapte og gjenstående bygninger. Kommunevise resultat
27. Endringer. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
28. Endringer. Kommunevise resultat
29. Bygningstilstand. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
30. Bygningstilstand. Kommunevise resultat
31. Akkumulert tap og endringer. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
32. Akkumulert tap og bygningstilstand. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
33. Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike sosiale miljøsammenhenger. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
34. Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike bygningstyper. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg
35. Tapsårsaker. Samlet resultat for Bø, Holmestrand, Samnanger og Sarpsborg

Kilder

BraArkiv. Skjemaer og foto fra SEFRAK-registreringen

Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå 2004-2009. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Samnanger kommune, Hordaland fylke 2009, 2. omverv. Riksantikvaren 2010

Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Samnanger kommune, Hordaland fylke 2004. Riksantikvaren 2007

Gamle hus da og nå – kontrollregistrering 2004, 2009 og 2014. Foto og rådata

Kartgrunnlag – Statens kartverk, Geovekst

Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020. Samnanger 2013

Kommuneplan Samnanger kommune 2007-2017

Prop.1 S (2013–2014). Det Kongelige Miljøverndepartement

Riksantikvaren: Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020

Riksantikvarens hjemmeside: www.ra.no

Samnanger kommune kommuneplan 2004-2014. Planføresegner m/retningslinjer og detaljkart

St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. Det Kongelige Miljøverndepartement

Statistisk sentralbyrå: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>

Vedlegg

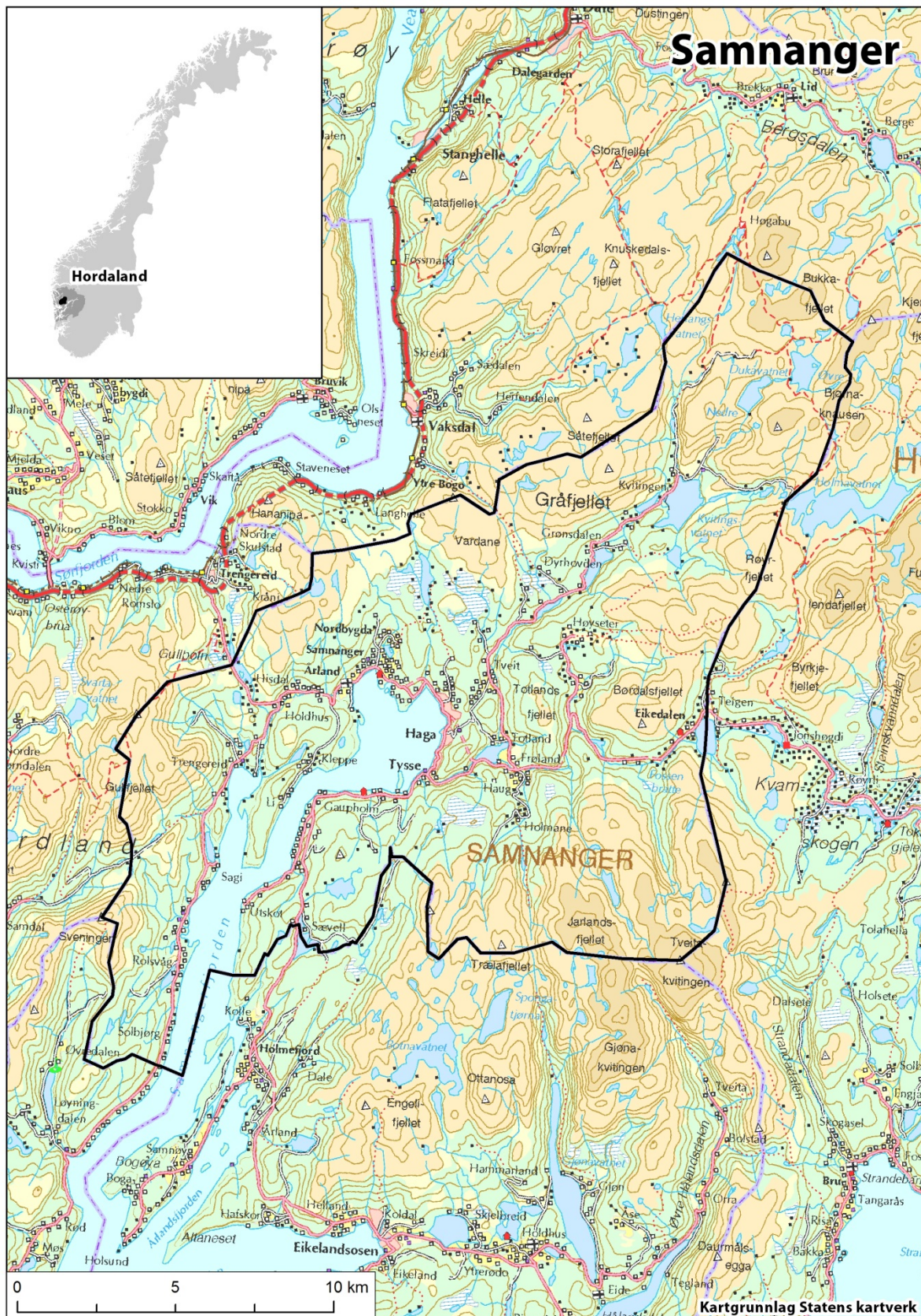
Vedlegg 1: Tap, endring og tilstand i Samnanger fordelt på bygningstyper

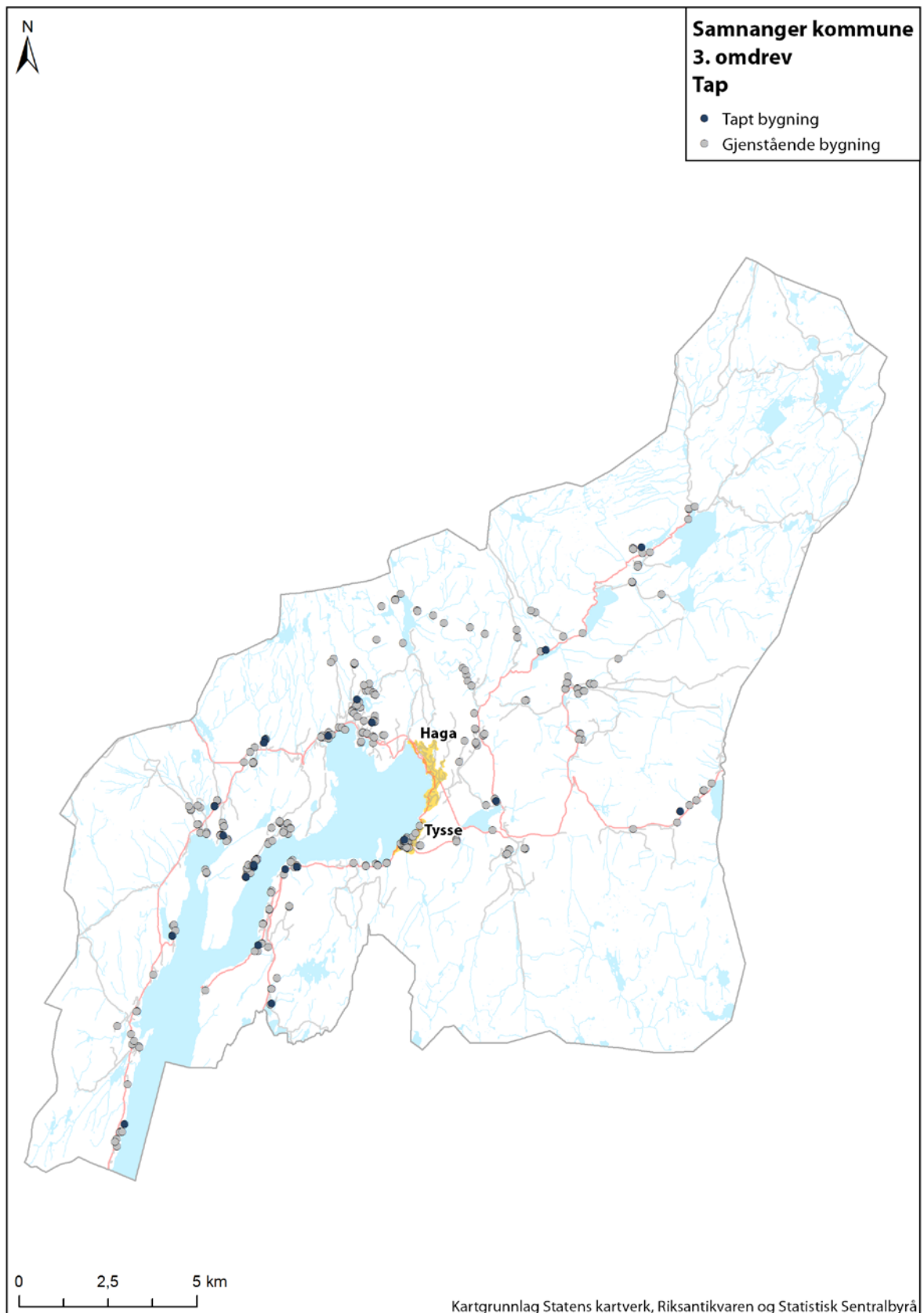
Samnanger kommune	Under søkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev		Under søkt 2. omdrev	Tapt 2. omdrev		Under søkt 3. omdrev	Tapt 3. omdrev		Gjenstående 3. omdrev	Endret totalt		A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
			%			%			%			%		%		%		%			%		%
Bolig	14	0	0 %	14	1	7 %	13	1	8 %	12	5	42 %	1	8 %	1	8 %	3	25 %	1	0	0 %	1	8 %
Våningshus	144	20	14 %	124	5	4 %	119	7	6 %	112	63	56 %	4	4 %	30	27 %	29	26 %	0	0	0 %	3	3 %
Bolighus, våningshus	158	20	13 %	138	6	4 %	132	8	6 %	124	68	55 %	5	4 %	31	25 %	32	26 %	1	0	0 %	4	3 %
Mindre uthus i/nær tunet	73	22	30 %	51	1	2 %	50	6	12 %	44	15	34 %	0	0 %	4	9 %	11	25 %	2	1	2 %	2	5 %
Sidebygning	11	2	18 %	9	0	0 %	9	0	0 %	9	5	56 %	0	0 %	1	11 %	4	44 %	0	0	0 %	0	0 %
Stabbur, loft	4	2	50 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	1	50 %
Uthus knyttet til bolig/bygård	8	3	38 %	5	2	40 %	3	0	0 %	3	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Mindre uthus i/nær tunet	96	29	30 %	67	3	4 %	64	6	9 %	58	20	34 %	0	0 %	5	9 %	15	26 %	2	1	2 %	3	5 %
Driftsbygning	91	20	22 %	71	4	6 %	67	2	3 %	65	41	63 %	4	6 %	17	26 %	20	31 %	0	0	0 %	11	17 %
Fjøs, stall, låve	4	2	50 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	1	50 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Driftsbygninger i tunet	95	22	23 %	73	4	5 %	69	2	3 %	67	42	63 %	4	6 %	18	27 %	20	30 %	0	0	0 %	11	16 %
Kvern, sag	6	1	17 %	5	1	20 %	4	2	50 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	1	50 %
Seterbu/sel	16	4	25 %	12	0	0 %	12	0	0 %	12	7	58 %	1	8 %	3	25 %	3	25 %	0	0	0 %	0	0 %
Utløe, sommerfjøs	26	10	38 %	16	3	19 %	13	1	8 %	12	3	25 %	0	0 %	0	0 %	3	25 %	1	0	0 %	2	17 %
Hus i utmark, seter	48	15	31 %	33	4	12 %	29	3	10 %	26	10	38 %	1	4 %	3	12 %	6	23 %	1	0	0 %	3	12 %
Naust, sjøbu	39	13	33 %	26	2	8 %	24	2	8 %	22	4	18 %	0	0 %	1	5 %	3	14 %	2	0	0 %	3	14 %
Sjøhus, brygge	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Naust, sjøhus, fyr	41	13	32 %	28	2	7 %	26	2	8 %	24	4	17 %	0	0 %	1	4 %	3	13 %	2	0	0 %	3	13 %
Bygård	3	0	0 %	3	1	33 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	0	0 %	0	0 %
Annet	6	1	17 %	5	0	0 %	5	1	20 %	4	2	50 %	2	50 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Hotell, gjestgiveri, skystasjon, kafé m.m.	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Hytte	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	2	100 %	0	0 %	1	50 %	1	50 %	0	0	0 %	0	0 %
Kraftstasjon, transformatorstasjon	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %
Næringsbygg	11	1	9 %	10	0	0 %	10	1	10 %	9	3	33 %	0	0 %	1	11 %	2	22 %	2	0	0 %	2	22 %
Skole	3	0	0 %	3	1	33 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	0	0 %	0	0 %
Ukjent	3	1	33 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Andre hustyper	27	3	11 %	24	1	4 %	23	2	9 %	21	9	43 %	2	10 %	2	10 %	5	24 %	2	0	0 %	2	10 %
Samnanger totalt	468	102	22 %	366	21	6 %	345	23	7 %	322	154	48 %	12	4 %	60	19 %	82	25 %	8	1	0 %	26	8 %

Vedlegg 2: Tap, endring og tilstand i Samnanger fordelt på registreringskretser

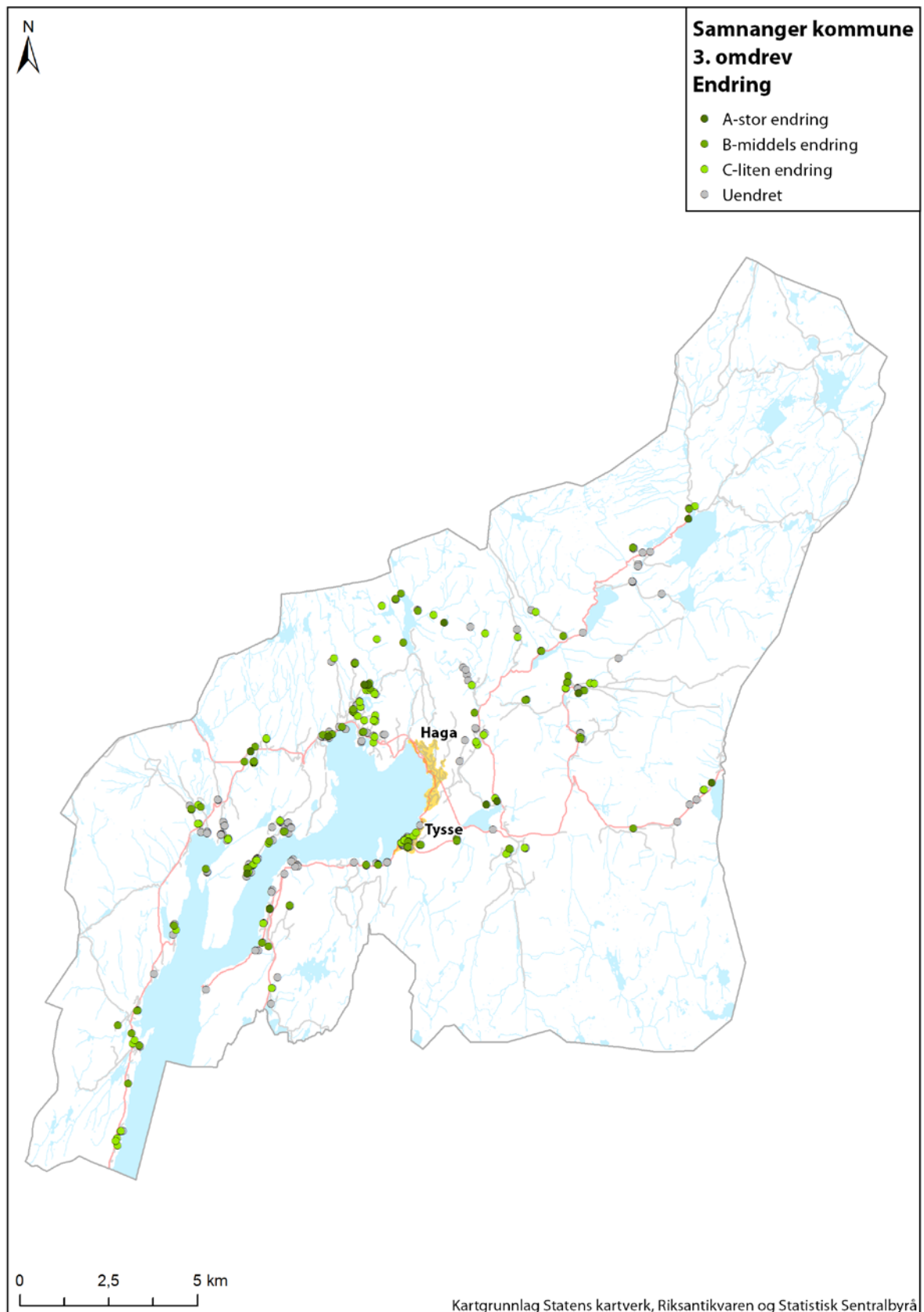
Samnanger kommune	Under søkt 1.ordrev	Tapt 1.ordrev		Under søkt 2.ordrev	Tapt 2.ordrev		Under søkt 3.ordrev	Tapt 3.ordrev		Gjenstående 3. ordrev	Endret totalt		A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
			%			%			%			%		%		%		%			%		%
1 Rolvsvåg	45	20	44 %	25	2	8 %	23	2	9 %	21	14	67 %	0	0 %	6	29 %	8	38 %		1	5 %	3	14 %
2 Hisdal, Li	108	22	20 %	86	5	6 %	81	9	11 %	72	33	46 %	2	3 %	11	15 %	20	28 %		0	0 %	3	4 %
3 Nordbygda	91	20	22 %	71	5	7 %	66	3	5 %	63	36	57 %	3	5 %	14	22 %	19	30 %		0	0 %	3	5 %
4 Steinsland	14	4	29 %	10	0	0 %	10	0	0 %	10	6	60 %	1	10 %	3	30 %	2	20 %		0	0 %	0	0 %
5 Tveit	26	5	19 %	21	1	5 %	20	1	5 %	19	7	37 %	0	0 %	2	11 %	5	26 %		0	0 %	3	16 %
6 Grønsdal	26	4	15 %	22	1	5 %	21	1	5 %	20	6	30 %	1	5 %	3	15 %	2	10 %		0	0 %	2	10 %
7 Høysæter	42	5	12 %	37	4	11 %	33	1	3 %	32	17	53 %	2	6 %	7	22 %	8	25 %		0	0 %	3	9 %
8 Føylandsdal	22	5	23 %	17	1	6 %	16	1	6 %	15	10	67 %	2	13 %	3	20 %	5	33 %		0	0 %	1	7 %
9 Tysse	62	14	23 %	48	2	4 %	46	1	2 %	45	18	40 %	0	0 %	7	16 %	11	24 %		0	0 %	3	7 %
10 Sandvik	32	3	9 %	29	0	0 %	29	4	14 %	25	7	28 %	1	4 %	4	16 %	2	8 %		0	0 %	5	20 %
Samnanger totalt	468	102	22 %	366	21	6 %	345	23	7 %	322	154	48 %	12	4 %	60	19 %	82	25 %		1	0 %	26	8 %

Vedlegg 3: Kommune- og fylkeskart

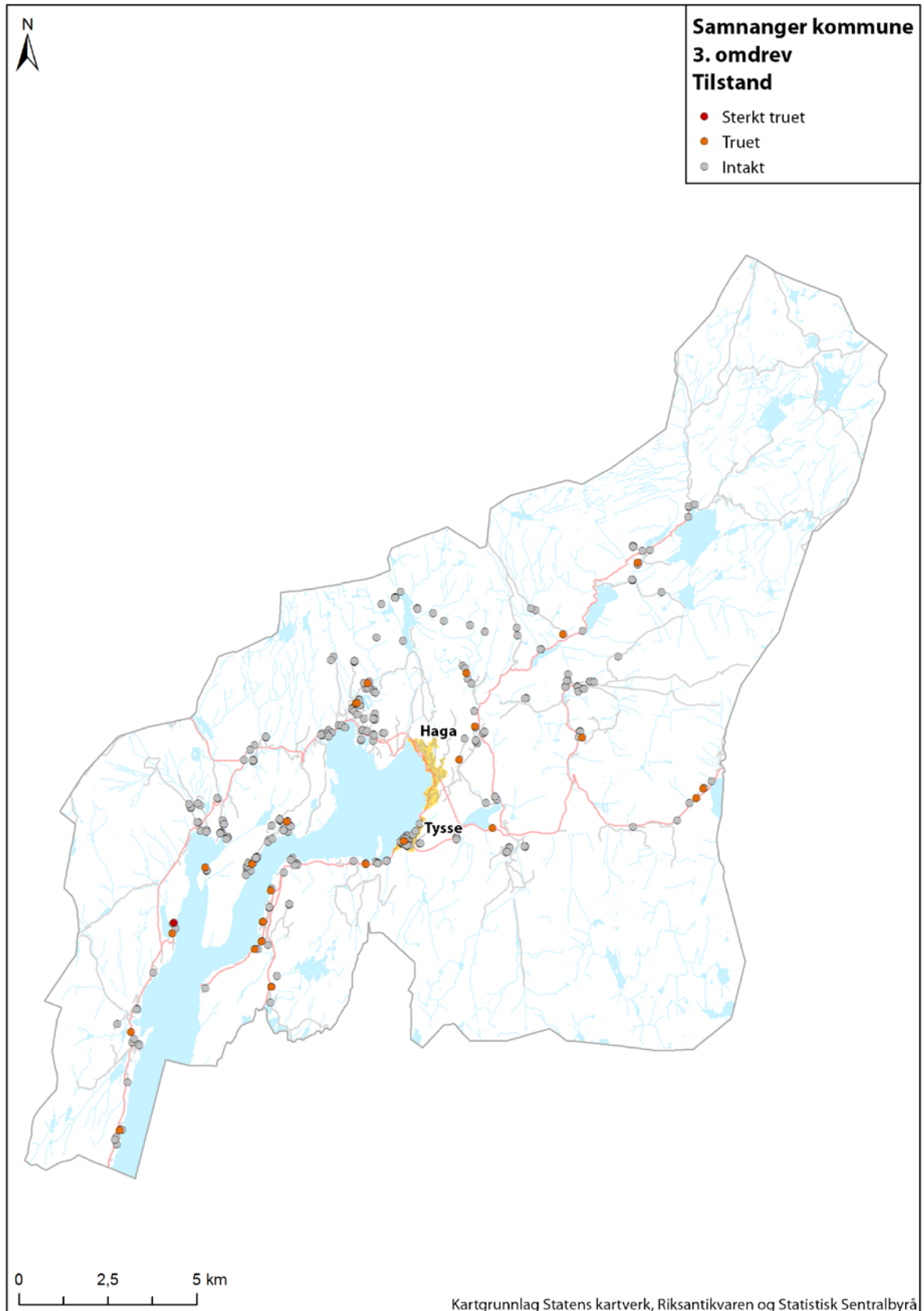

Vedlegg 4: Kart over tapte bygninger i Samnanger 3. omdrev

Vedlegg 5: Kart over endrete bygninger i Samnanger 3. omdrev

Vedlegg 6: Kart over truete bygninger i Samnanger 3. omdrev

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 80
ISSN 1503-4895
ISBN 978-82-8101-221-9

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00